

MACIEJ ZDANEK (Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków)
<https://orcid.org/0000-0002-9134-4903>

Zapiski biograficzne i historyczne Grzegorza ze Stawiszyna (1481-1540) oraz ich kontynuacja

Zarys treści: Grzegorz ze Stawiszyna (1481-1540), filozof i teolog, był profesorem i trzykrotnym rektorem Uniwersytetu Krakowskiego, jednym z najważniejszych przedstawicieli humanizmu. Posiadał obszerną bibliotekę, którą darował uniwersytetowi. Pozostawił ciekawe zapiski autobiograficzne i historyczne, które obejmują wybrane wydarzenia z historii Polski i Krakowa z lat 1295-1540. Dodano do nich następnie dwie kontynuacje obejmujące wydarzenia z lat 1482-1552. Są one ważnym źródłem do dziejów kultury historycznej krakowskiego środowiska uniwersyteckiego. Artykuł zawiera ich krytyczną edycję.

Abstract: Grzegorz of Stawiszyn (1481-1540), philosopher and theologian, was a professor and thrice the rector of the University in Cracow, one of the most important representatives of humanism. He owned a large library, which he donated to the University. He left interesting autobiographical and historical notes, which cover selected events from the history of Poland and Cracow during the years 1295-1540. Two continuations were later added to them, covering events from the years 1482-1552. They are an important source for the cultural history of the Cracow university circles. The paper contains their critical edition.

Słowa kluczowe: XVI wiek, Uniwersytet Krakowski, Kraków, Grzegorz ze Stawiszyna, humanizm, uniwersytecka kultura historyczna, zapiski autobiograficzne, zapiski historyczne

Keywords: 16th century, University of Cracow, Cracow, Grzegorz of Stawiszyn, humanism, academic historical culture, autobiographical notes, historical notes

I. WSTĘP

Grzegorz ze Stawiszyna był trzykrotnym rektorem i jednym z wybitniejszych profesorów Uniwersytetu Krakowskiego w dobie humanizmu. Jego biografia była już kilkakrotnie opracowywana, zawsze jednak w sposób encyklopedyczny i słownikowy lub w ramach opracowań syntetycznych, co wiele szczegółów jego ciekawej drogi życiowej pozostawiło na boku¹. Omawiana była także pozostająca w nurcie

¹ H. B a r y c z, Uniwersytetu Jagiellońskiego w epoce humanizmu, Kraków 1935, s. 255-256; L. H a j d u k i e w i c z, A. U s o w i c z, Grzegorz ze Stawiszyna, w: Polski słownik biograficzny (dalej cyt.: PSB), t. IX, Wrocław 1960-1961, s. 89-90; H. F r i e d b e r g, Grzegorz ze Stawiszyna, w: Słownik pracowników książki polskiej, red. I. Treichel, Warszawa-Łódź 1972, s. 302; Historia nauki polskiej, t. VI: Dokumentacja bio-bibliograficzna. Indeks biograficzny tomu I i II, opr. L. Hajdukiewicz, Wrocław 1974, s. 206; Wielkopolski słownik biograficzny,

wczesnohumanistycznego eklektyzmu edytorska i filozoficzna twórczość Grzegorza, zwłaszcza w zakresie działalności wydawniczej i recepcji odnowionego arystotelizmu². Najciekawszym elementem jego spuścizny są zapiski autobiograficzne i historyczne, które prowadził na wyklejkach i kartach ochronnych wydanej w Wenecji w 1513 r. kroniki świata *Supplementum supplementi chronicarum ab ipso mundi exordio usque ad redemptionis nostrae annum MCCCCX editum et novissime recognitum et castigatum* augustianina Giacomo Filippo Foresti z Bergamo (1434-1520)³. Zostały one potem uzupełnione przez dwóch anonimowych kontynuatorów. W XIX w. większość tych zapisek przepisał Żegota Pauli⁴. Dzięki temu weszły one w obieg historiograficzny. Wykorzystywano je bardzo często w opracowaniach do dziejów Uniwersytetu Krakowskiego, Krakowa i w kronikach klęsk elementarnych. Mimo dużego zainteresowania, nie zostały jednak dotąd wydane krytycznie, prawdopodobnie ze względu na drobne i trudne pismo, ale bezwzględnie na to zasługują. Są bardzo ciekawym przykładem „ego-dokumentu”, tj. wnikliwie obecnie rozpatrywanych świadectw osobistych, choć innego typu niż rozpowszechnione wówczas w środowisku profesorskim diariusze⁵. Stanowią też kapitalny materiał do niezbadanego jeszcze problemu, jakim jest kultura historyczna krakowskiego środowiska uniwersyteckiego w epoce Renesansu⁶.

II. BIOGRAFIA

Grzegorz urodził się w 1481 r. w Stawiszynie w województwie kaliskim⁷. Było to miasto królewskie o wczesnośredniowiecznej metryce, lokowane na prawie

Warszawa-Poznań 1981, s. 236; Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich 1526-1529, opr. B. Przybyszewski, Kraków 1984, nr 224, przyp. 2; Z. Pi e t r z y k, Poczet rektorów Uniwersytetu Jagiellońskiego 1400-2000, Kraków 2000, s. 137.

² H. B a r y c z, Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia, w: Odrodzenie w Polsce, t. II: Historia nauki, cz. 1, red. B. Suchodolski, Warszawa 1956, s. 113; M. B u r b i a n k a, Andrzej Winkler. Drukarz wrocławski XVI w., Roczniki Biblioteczne 4, 1960, s. 343-344; P. R y b i c k i, Odrodzenie, w: Historia nauki polskiej, t. I, Wrocław 1970, s. 299; J. C z e r k a w s k i, Arystotelizm na Wydziale Sztuk Uniwersytetu Krakowskiego w XVI i XVII w., w: Nauczanie filozofii w Polsce w XV-XVIII wieku, Wrocław 1978, s. 48; A. G o r z k o w s k i, Paweł z Krosna. Humanistyczne peregrynacje krakowskiego profesora, Kraków 2000, s. 65-71.

³ Biblioteka Jagiellońska (dalej cyt.: BJ), St. Dr. Historia 14679 (dawna sygn. Z IV 2). Zapiski Grzegorza zostały wyklejone ze starodruku i mają osobną sygnaturę BJ rkps 7051 III.

⁴ BJ 5358, k. 169-170v.

⁵ Ego-Dokumente. Annäherung an den Menschen in der Geschichte, red. W. Schulze, Berlin 1996; Das dargestellte Ich. Studien zu Selbstzeugnissen des späteren Mittelalters und der Frühen Neuzeit, red. S. Schmolinsky, K. Arnold, U.M. Zahnd, Bochum 1999; G. J a n e c k e, Autobiographie als soziale Praxis. Beziehungskonzepte in Selbstzeugnissen des 15. und 16. Jahrhunderts im deutschsprachigen Raum, Köln-Weimar-Wien 2002; Selbstzeugnisse im polnischen und deutschen Schrifttum im Spätmittelalter und in der Frühen Neuzeit (15.-18. Jahrhundert), red. R. Skowrońska, H. Flachenecker, R. Czaja, S. Roszak, J. Tandecki, Toruń 2014.

⁶ Problematykę tę dla XV w. nakreślił M. Z w i e r c a n, Zainteresowania historyczne społeczności Uniwersytetu Krakowskiego w XV wieku, w: Literatura i kultura późnego średniowiecza w Polsce, Warszawa 1993, s. 41-56.

⁷ Datę urodzenia podał sam w swoich zapiskach, zob. niżej, Edycja, nr 5. Imię ojca (Jan) podaje wpis w metryce Uniwersytetu Krakowskiego, a wniesiona wówczas opłata

niemieckim w ostatniej ćwierci XIII w. (przed 1291 r.) i ponownie w 1419 r., siedziba starostwa niegrodowego z zamkiem. Miasto, obdarzone przez Kazimierza Wielkiego i Władysława Jagiełłę przywilejami celnymi i targowymi, wyrosło na ważny ośrodek handlowy na szlaku wiodącym z Kalisza na Kujawy⁸. Miejskowa parafia z czternastowiecznym gotyckim kościołem św. Bartłomieja, poprzez licznych duchownych mocno związana z Kaliszem, umożliwiała zdobycie pierwocin edukacji, a następnie karierę duchowną i dalsze kształcenie. Od początku XV w. przybywali ze Stawiszyna scholarzy na Uniwersytet Krakowski. W ciągu tego stulecia było ich w Krakowie 14, co najmniej dwóch zostało bakałarzami sztuk, zaś trzech notariuszami publicznymi⁹. Grzegorz zrobił największą karierę. Przybył w czasie, gdy nastąpiła „epoka szczytowa rozwoju i rozkwitu, na jaki wznosi się Szkoła Jagiellońska w czasach niepodległej Rzeczypospolitej”¹⁰. Jego nazwisko brzmiało Wielsznia lub Welsznia (*Wyelszna, Welsznia*), ale w Krakowie się nim nie posługiwał¹¹. Został immatrykulowany w semestrze letnim 1500 r.¹² Już w grudniu 1501 uzyskał bakałariat, a w 1504 r. magisterium sztuk wyzwolonych¹³. W latach 1504-1508 wykładał na Wydziale Sztuk, najpierw jako *profesor extraneus de non facultate*, a po inkorporacji do Wydziału 28 III 1506 r. jako *extraneus de facultate*¹⁴. W dniu 23 I 1508 r. został członkiem Kolegium Mniejszego i objął kolegiaturę astrologii¹⁵. Ustąpił z niej w 1509 r. za zgodą kolegiatów większych, zachowując prawo powrotu, gdyż na prośbę rajców krakowskich został rektorem szkoły przy kościele Mariackim

immatrykulacyjna w wysokości 4 groszy pozwala sądzić, że pochodził z rodziny średniozamożnej (zob. niżej, przyp. 12).

⁸ E. Callier, Powiat kaliski w XVI stuleciu. Szkic geograficzno-historyczny, Poznań 1887, s. 146-148; E. Matyjak, Dzieje Stawiszyna od czasów najdawniejszych do schyłku lat siedemdziesiątych XVI wieku, Stawiszyn 1991.

⁹ Metryka Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1400-1508, wyd. A. Gąsiorowski, T. Jurek, I. Skierska, przy współpracy R. Grzesika, Kraków 2004, t. II, s. 467 (hasło: Stawiszyn). Notariuszem publicznym i bakałarzem (nieodnotowanym w księdze promocji) był Paweł ze Stawiszyna syn Piotra, notariusz publiczny 1436, bakałarz sztuk 1438, mansjonarz w kolegiacie NMP w Kaliszu 1438, pleban w Zagórowie 1450-1469, od 1460 zatrudniony w konsystorzu kaliskim, surogat oficjała kaliskiego 1468, zob. Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski, t. X, wyd. A. Gąsiorowski, T. Jasiński, Poznań 1993, nr 1592, przyp. 2; Archiwum Diecezjalne we Włocławku, Akta konsystorza kaliskiego, t. 2, k. 161v, t. 3, k. 133v, 136v, t. 4, k. 139v, 140v, 142v, t. 5, k. 16. Za wskazanie informacji z kaliskich ksiąg konsystorskich dziękuję Panu mgr. Adamowi Kozakowi (Instytut Historii PAN, Poznań).

¹⁰ H. Barycz, Historia, s. 8-9.

¹¹ Archiwum Diecezjalne we Włocławku, Akta konsystorza foralnego kaliskiego, t. 9, k. 104v, 105r-v; t. 11, k. 90r.

¹² Metryka Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1400-1508, t. I, s. 566 (1500e/203).

¹³ Najstarsza księga promocji Wydziału Sztuk Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1402-1541, wyd. A. Gąsiorowski, T. Jurek, I. Skierska, Warszawa 2011, s. 265 (1501/87), 269 (1504/4).

¹⁴ Liber diligentiarum Facultatis Artisticae Universitatis Cracoviensis, t. I, wyd. W. Wisłocki, Cracoviae 1886 (Archiwum do dziejów literatury i oświaty w Polsce 4), s. 65, 74, 75, 82.

¹⁵ Datę 23 stycznia podaje Marcin Biem i inne diariusze, a za nimi większość opracowań, zob. Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego (dalej cyt.: AUJ), bez sygn.: Diariusz Marcina Biema z Olkusza (odpis ks. J. Fijałka), bez paginacji, *sub dato*; Biblioteka Jagiellońska, Inc. 2272 pod datą 23 I 1508. Sam Grzegorz w swoich zapiskach podał datę 24 stycznia, zob. Edeycja, nr 2.

w Krakowie¹⁶. Funkcję rektora szkoły pełnił co najmniej do 1512 r.¹⁷ W 1514 r. mieszkał w Kolegium Większym w dawnym mieszkaniu (potem kaplicy) Jana Kantego¹⁸. Dnia 8 III 1515 r. został członkiem Kolegium Większego i pozostał nim do śmierci¹⁹. W semestrze letnim 1515, a potem raz jeszcze w 1530 r., sprawował urząd prepozyta tego kolegium; ponadto trzykrotnie był jego konsyliarzem: w latach 1531, 1536 i 1538²⁰. Był profesorem na kolegiaturze królewskiej. W semestrze zimowym 1516/1517 pełnił urząd dziekana Wydziału Sztuk²¹. Pierwszą beneficją kościelną uzyskał w rodzinnych stronach: w 1520 był altarystą w Stawiszynie, przed 1521 r. został plebanem w Rzejowicach w archidiecezji gnieźnieńskiej i parafię tę utrzymał do końca życia²². W 1520 r. objął kantorię w kolegiacie św. Floriana i związaną z nią plebanię w Olkuszu, wakujące po ustąpieniu Marcina Biema, otrzymując zarazem prawo powrotu i opcję na inne wakujące beneficjum²³. Od tego momentu źródła pokazują jego bliskie relacje z Marcinem Biemem, z którym później często współpracował i który patronował karierze Grzegorza. W 1523 r. uzyskał dodatkowo w kościele olkuskim altarię Wniebowzięcia NMP²⁴. Pod kierunkiem Biema Grzegorz rozpoczął studia teologiczne. Dnia 17 III 1524 r. przedstawiono jego kandydaturę *ad cursum legendum*, a 21 X 1525 r. Grzegorz podjął wykłady z Psalmów²⁵. W dniu 19 XII 1526 r. zadeklarował ustąpienie z kantorii i plebanii, co też dokonało się w 13 I 1527 r. W zamian objął kanonikat kolegiaty św. Floriana, zwolniony przez Biema, który postąpił na plebanię kościoła św. Mikołaja za murami Krakowa²⁶. W 1528 r. Grzegorz został kustoszem kolegiaty św. Floriana²⁷. W 1529 r. Biem

¹⁶ *Conclusiones antiquae Collegii Maioris Universitatis Cracoviensis 1432-1591*, opr. D. Wójcik-Zega, Kraków 2014 (*Historia et monumenta Universitatis Jagellonicae* 3) [dalej cyt.: CACM], nr 73.

¹⁷ J. Krukowski, *Nauczyciele szkół parafialnych Krakowa w XVI wieku*, Kraków 2007, s. 86.

¹⁸ A. Włodarek, *Architektura średniowiecznych kolegiów i burs Uniwersytetu Krakowskiego*, Kraków 2000, s. 99; W latach 1516-1517 Grzegorz przeniósł się do mieszkania w południowym skrzydle kolegium, zob. tamże, s. 109; K. E s t r e i c h e r, *Collegium Maius. Dzieje gmachu*, Kraków 1968 (*Zeszyty Naukowe UJ* 170, *Prace z Historii Sztuki* 6), s. 107.

¹⁹ Edycja, nr 2; AUJ, *Diariusz Marcina Biema*.

²⁰ CACM, s. 115, 117, 127-128.

²¹ *Najstarsza księga promocji*, s. 283.

²² *Archiwum Diecezjalne we Włocławku, Akta konsystorza kaliskiego*, t. 11, k. 90r, 91r; *Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie, Acta officialia Cracoviensia*, t. 42, s. 319, t. 53, s. 409-410.

²³ CACM, s. 38, przyp. 83 oraz nr 78.

²⁴ *Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie, Acta episcopalia Cracoviensia*, t. 9, k. 30r. Utrzymał to beneficjum do końca życia, zob. *Acta officialia Cracoviensia*, t. 53, s. 788, 801.

²⁵ AUJ, *Diariusz Marcina Biema*; *Catalogus manuscritorum medii aevi Latinorum, qui in Bibliotheca Jagellonica Cracoviae asservantur*, t. VIII, Cracoviae 2004, s. 202.

²⁶ CACM, nr 80; Edycja, nr 3. Jako kanonik występuje w dokumencie prezenty na kaplicę św.św. Piotra i Pawła z 27 IX 1527 r. (C. K a c z m a r c z y k, *Catalogus diplomatum pergamenorum Universitatis Jagellonicae Cracoviensis, Cracoviae* 1953, nr 407).

²⁷ Edycja, nr 3. Dotychczas podawana data objęcia kustodii (1536) wynika z wystąpienia z tą godnością w liście świadków przywileju biskupa krakowskiego Jana Latańskiego dla uniwersytetu, zob. *Codex diplomaticus Universitatis studii generalis Cracoviensis* (dalej cyt.: CDUC), t. IV, Cracoviae 1884, nr 366.

prezentował Grzegorza do wykładów z Sentencji jako bakałarza sentencjariusza²⁸. Sentencje dowodnie wykladał naprzemiennie z Jakubem z Kleparza w semestrze zimowym 1529/1530 i semestrze zimowym 1530/1531²⁹. W 1530 r. Grzegorz został odnotowany ze stopniem bakałarza teologii. Pełnił wówczas godność prepozyta Bursy Jeruzolimskiej³⁰. Według dotychczasowych biogramów, w 1533 r. był po raz pierwszy dziekanem Wydziału Teologicznego, ale jest to wiadomość niepewna, bez mocnego poświadczenia źródłowego. Stopień doktora teologii zdobył 22 I 1534 r., a 6 czerwca odbyła się uroczysta promocja³¹. W tym czasie uzyskał kolejne beneficjum – altarię św. Leonarda *in stuba communi* Kolegium Większego³². Z wymagającymi studiami potrafił łączyć rzutkość w kwestiach finansowych: inwestował w handel sukniem na Śląsku, udzielał pożyczek (m.in. Hieronimowi Behemowi) i walczył energicznie o egzekwowanie należnych sobie czynszów, m.in. z kamienicy przy Rynku, z której szedł dochód dla altarysty św. Leonarda³³.

Jako doktor i profesor teologii znalazł się w gronie elity uniwersyteckiej i od tego czasu datuje się jego duża aktywność na forum uczelni. W 1534 r. został wybrany jednym z trzech przedstawicieli uniwersytetu, których zadaniem było negocjowanie z władzami miejskimi wysokości obciążeń podatkowych z domu zw. Zerwikaptur przy ul. Grodzkiej. Na tę nieruchomość uczelnia przeniosła ciężary z zakupionego w 1511 r. przylegającego do Kolegium Większego domu Bernarda Golthschloera (Goldschlagera, Goszlara), który zapewne zgorzał w 1523 r.³⁴ W 1535 r. jako konsyliarz rektora Grzegorz współdziałał przy wypracowaniu kompromisu z rajcami w sprawie tych opłat³⁵. W tymże 1535 r. należał do przedstawicieli Kolegium Większego, którzy zapośredniczyli ugodę między Mikołajem Boguszem z Kościelca a Benedyktem Glińskim z Glinika, dawnym i obecnym dzierżawcą Boszczyńska³⁶. W semestrze zimowym 1535/1536 został dziekanem Wydziału Teologicznego³⁷. W 1536 r. był pełnomocnikiem magistra Jana Milde z Wrocławia i przeprowadził jego rezygnację z kolegiatury w Kolegium Mniejszym i z altarii św. Tomasza z Canterbury w katedrze krakowskiej³⁸. W tym samym roku wystąpił w gronie kanoników św. Floriana,

²⁸ AUJ, Diariusza Marcina Biema, pod 28 V, 9 VII i 25 X 1529 r. Wykład Sentencji prowadził jeszcze w 1532 r., zob. Edycja, nr 5a.

²⁹ Katalog poloników XVI wieku Biblioteki Jagiellońskiej, t. II, red. M. Malicki, E. Zwi-nogrodzka, Kraków 1994, nr 1886 egz. a.

³⁰ AUJ rkps 63, s. 78.

³¹ Edycja, nr 4, 4a, 7, 7a.

³² Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie, Acta officialia Cracoviensia, t. 61, s. 1041; Acta episcopalia Cracoviensia, t. 16, k. 128v-130r.

³³ Acta rectoralia almae Universitatis studii Cracoviensis inde ab anno MCCCLXIX, t. I, wyd. W. Wisłocki, Cracoviae 1900, nr 2302, 2310; Archiwum Narodowe w Krakowie, Consularia Cracoviensia 436, s. 260, 264; Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu 1526-1529, opr. B. Przybyszewski, Kraków 1984, nr 224; Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu 1530-1533, opr. B. Przybyszewski, Kraków 1986, nr 446, 662.

³⁴ Conclusiones Universitatis Cracoviensis ab anno 1441 ad annum 1589, wyd. H. Barycz, Kraków 1933, nr 234; CDUC IV, nr 324; A. W ł o d a r e k, Architektura, s. 96-97, 136-137.

³⁵ Conclusiones Universitatis, nr 235.

³⁶ CACM, nr 86.

³⁷ Conclusiones Universitatis, nr 243; Edycja, nr 6.

³⁸ CACM, nr 87.

przyjmując aniuersarz ufundowany przez profesora Stanisława Biela³⁹. W 1537 r. został wybrany członkiem czteroosobowej komisji do zbadania niewłaściwie wydanych poświadczeń dla magistrantów z Wydziału Sztuk⁴⁰. W 1538 r. wraz z Marcinem Biemem był świadkiem w sporze o zwyczajowe uposażenie katedry poetyki⁴¹. Wraz ze Stanisławem Cieślą z Krakowa został wybrany, aby przeprowadzić negocjacje z opatem mogińskim Erazmem Ciołkiem o nadużywanie przezeń uprawnień konserwatora praw Uniwersytetu Krakowskiego. Opatowi zarzucano, że uzurpował sobie nadrzędną pozycję wobec władzy sądowniczej rektora⁴². Negocjacje musiały wypaść pomyślnie, gdyż Grzegorz zachowywał później bliskie relacje z Ciołkiem⁴³. Zaufania profesorów do niego nie nadszarpnęły zatargi, w które wszedł w latach 1537-1538, a których przyczyny nie są dostatecznie jasne. Najpierw był to spór z bakałarzem Jakubem Krokierem, którego Grzegorz oskarżył o kradzież pieniędzy i nazwał złodziejem, później bliżej niesprecyzowany konflikt z Kolegium Prawników i obraza – wybaczona – rektora Grzegorza z Szamotuł, wreszcie długi proces o przywłaszczenie i rozgłoszenie prywatnych listów Grzegorza Nagórskiego Taszczyka z Krakowa do syna, bakałarza Jakuba⁴⁴.

Trzykrotnie Grzegorz ze Stawiszyna pełnił godność rektora uniwersytetu: w semestrze zimowym 1538, letnim 1539 i zimowym 1539, tj. łącznie od października 1538 do kwietnia 1540 r.⁴⁵ Podczas swoich rządów próbował dyscyplinować kolegiatów, którzy samowolnie opuszczali katedry i zaniedbywali wykłady. Rozluźnił też gorset wzmocnionych w 1536 r. przez rektora Biema – zresztą w obecności i za zgodą Grzegorza⁴⁶ – scholastycznych wymagań wobec wykładowców i studentów. Teraz zawieszono na czas nieokreślony wymagane do egzaminów bakalarskich ćwiczenia z drugiej części gramatyki Donata i *Parva logicalia* Piotra Hiszpana. Na ich miejsce wprowadzono nowsze podręczniki gramatyki Perottiego i dialektyki Cezariusza, natomiast podręczniki do epistolografii Nigra i Erazma zastąpiła Retoryka do Herenniusza i listy Cyserona. Zmiany te interpretuje się jako oznakę większej otwartości na postulaty humanistów⁴⁷. Dużą wagę przykładął Grzegorz do kwestii majątkowych. Podjęto wówczas akcję rewizji i inwentaryzacji paramentów liturgicznych należących do beneficjów uniwersyteckich. Zalecono konieczne reparacje i prace budowlane przy domu parafialnym kolegiaty św. Anny oraz bursach Węgierskiej i Nowej. Planowana

³⁹ C. K a c z m a r c z y k, Catalogus diplomatum, nr 454.

⁴⁰ Acta rectoralia almae Universitatis Studii Cracoviensis, t. II, wyd. S. Estreicher, Cracoviae 1909, nr 53.

⁴¹ Tamże, nr 103.

⁴² Conclusiones Universitatis, nr 253.

⁴³ W 1539 jako rektor rozstrzygał pojednawczo konflikt między studentami a cystersami zamieszkującymi Bursę Jerozolimską, a w 1540 r. wraz z opatem był egzekutorem testamentu profesora Marcina z Ciężkowic, zob. Acta rectoralia, t. II, nr 147, 171; Conclusiones Universitatis, nr 255.

⁴⁴ Acta rectoralia, t. II, nr 97, 111, 113, 115-118; AUJ rkps 17, s. 66.

⁴⁵ Metryka czyli album Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1509-1551, wyd. A. Gąsiorowski, T. Jurek, I. Skierska, przy współpracy R. Grzesika, Warszawa 2010, s. LIII.

⁴⁶ Conclusiones Universitatis, nr 246.

⁴⁷ Tamże, nr 254-255; Acta rectoralia, t. II, nr 138-140; CDUC IV, nr 370; H. B a r y c z, Historia Uniwersytetu, s. 283.

była też renowacja kościoła św. Wojciecha z wykorzystaniem kamienia подарowanego przez Kacpra Bara, jednak rajcy krakowscy czynili trudności w sprawie transportu i nabycia tego materiału⁴⁸. W 1539 r. Grzegorz współprezentował kapitułę kolegiaty św. Floriana podczas zamiany dóbr dokonanej z prepozytem poznańskim Janem Zbąskim. Na jej mocy wsie Szewce i Glinno, stanowiące dotąd uposażenie inkorporowanej do uczelni prebendy kancelarskiej w kolegiacie NMP w Poznaniu, zamieniono na Krępę, włączoną teraz do uposażenia kolegiaty kleparskiej⁴⁹. Grzegorz przeprowadził wizytację Bursy Prawników, kontrolując rozliczenie rachunków i wydając przepisy porządkowe⁵⁰. W 1539 r. zorganizowano też uroczystość podniesienia szczątków Jana Kantego, które przełożono z drewnianej do cynowej trumny i umieszczono we wnęce ściany prezbiterium kolegiaty św. Anny. Wydarzenie to było ważnym etapem w rozwoju kultu świątobliwego i słynącego cudami profesora⁵¹. Dnia 26 IV 1539 r. Grzegorz otrzymał od biskupa Piotra Gamrata mandat potwierdzający upoważnienie rektora i wyznaczonych mistrzów uniwersyteckich do cenzury książek przed ich publikacją⁵². Jednym z najważniejszych i długofalowych osiągnięć rektoratu było uzyskanie 18 IX 1539 r. od króla Zygmunta I transumptu przywileju fundacyjnego Władysława Jagiełły z 1400 r. i dookreślenie terminów *stationarii et scriptores*, z których pierwszy został wyłożony jako *bibliopolae – – hoc est librorum venditores*, a drugi jako *chalcographos sive impressores, qui – – in scriptorum locum successerunt*⁵³. W ten sposób jurysdykcja rektora została rozciągnięta na drukarzy i księgarzy. Pierwszym tego przejawem było rozstrzygnięcie sporu o druk rubryceli między Szarfenbergami a Heleną Unglerową. Wprowadzenie wolności druku i swobody handlu książkami przez Zygmunta Starego 10 IV 1539 r. spowodowało ostrą konkurencję między drukarzami o wypuszczane na rynek najbardziej intratne pozycje, do takich zaś należały m.in. masowo używane przez duchowieństwo druki liturgiczne. Wdowa po Florianie Unglerze zaciekle zatem broniła przywileju na wyłączność druku rubryceli, jaki otrzymał jej mąż. Wyrok Grzegorza z 13 XII 1539 r. stanowił, że Unglerowa ma prawo do druku połowy rubrycel na kolejny rok lub na innych zasadach może ugodzić się z konkurentami. Niemniej jednak to kompromisowe rozwiązanie nie dało efektu i procesy ciągnęły się jeszcze wiele lat przed różnymi instancjami⁵⁴.

⁴⁸ Conclusiones Universitatis, nr 258-260.

⁴⁹ CDUC IV, nr 371.

⁵⁰ Acta rectoralia, t. II, nr 149; Conclusiones Universitatis, nr 256.

⁵¹ W. G a s i d ł o, Wokół konfesji świętego Jana z Kęt w kolegiacie św. Anny w Krakowie, Kraków 2003, s. 30.

⁵² P. B u c h w a l d - P e l c o w a, Cenzura w dawnej Polsce. Między prasą drukarską a stosem, Warszawa 1997, s. 111-113.

⁵³ CDUC IV, nr 369; S. E s t r e i c h e r, Sądownictwo rektora krakowskiego w wiekach średnich, Rocznik Krakowski 4, 1900, s. 256-257; D. M a c h a j, Sądownictwo rektorów krakowskich XVI wieku, Czasopismo Prawno-Historyczne 66, 2012, z. 1, s. 43.

⁵⁴ Acta rectoralia, t. II, nr 165; Cracovia impressorum XV et XVI saeculorum, wyd. J. Ptaśnik, Leopoli 1922, nr 456; M. Ś c i e b o r a, Drukarstwo krakowskie za panowania Zygmunta Augusta i Stefana Batorego, w: Cracovia litterarum. Kultura umysłowa i literacka Krakowa i Małopolski w dobie Renesansu, Wrocław 1991, s. 199-200; M. J u d a, Przywileje drukarskie w Polsce, Lublin 1992, s. 56, 136. W zaskakujący sposób zestawienie obu aktów prawnych z 1539 r. dotyczących cenzury książek i jurysdykcji nad drukarzami uczyniło w późnooswie-

Grzegorz ze Stawiszyna zmarł 18 V 1540 r., doznawszy ataku apopleksji w katedrze krakowskiej⁵⁵. Jego wpis w księdze promocji Wydziału Sztuk opatrzono pośmiertnie krótką notą kommemoracyjną⁵⁶. Większy wspomnieniowy tekst poświęcił mu Mikołaj z Szadka⁵⁷. Wedle tej charakterystyki cechowały Grzegorza pogodne oblicze, łagodne usposobienie, dobre obyczaje i elegancja w ubiorze, uczciwość i skromność, a w pełnieniu urzędu – dbałość o porządek i pilność w uniwersytecie. Pobożność wyrażał gorliwym przyjmowaniem Eucharystii nie tylko we wszystkie dni świąteczne, ale i liczne zwykłe. Dbał o wystrój kolegiaty św. Floriana jako *verus zelator decoris et ordinis templi*. Wspomagał ubogich, zwłaszcza scholarów. W testamencie zapisał dla Kolegium Większego 20 czerwonych złotych na spłatę długów zaciągniętych przez skarbnika domu, srebrną pozłacaną łyżkę wartości 3 florenów oraz 20 czerwonych złotych na sklepienie nowej biblioteki Kolegium Większego⁵⁸. Dla kościoła w Olkuszu zapisał 20 czerwonych złotych na pilne potrzeby, Postyllę Hugona z Saint-Cher w sześciu tomach, głosę zwyczajną w czterech tomach, a także trzy wielkie puchary zdobne w kwiaty lilii, dzban pojemności dwóch garncy i dzbanek na wino, dalmatykę z popielic oraz komżę z sukna kolońskiego⁵⁹.

III. TWÓRCZOŚĆ I SPUŚCIZNA

Grzegorz ze Stawiszyna należał do grupy profesorów zajmujących centrowe stanowisko w sporze konserwatystów ze zwolennikami kultury humanistycznej o kształt programu nauczania. O jego otwartości na nowe prądy intelektualne świadczy tematyka podejmowanych wykładów, księgozbiór oraz edycje dzieł filozoficznych i teologicznych⁶⁰. Jego zainteresowania filozoficzne i literackie cechował charakterystyczny dla ówczesnego środowiska twórczego eklektyzm. Na Wydziale Sztuk wykładał przepisane lektury Arystotelesa, Sumę Alberta Wielkiego i teksty skotytyczne w opracowaniu Jana ze Stobnicy⁶¹. Dał się poznać jako propagator odnowionej

ceniowej historiografii uniwersyteckiej z Grzegorza tego, który „wolność druku ograniczył” (zob. J. S o ł t y k o w i c z, O stanie Akademii Krakowskiej od założenia jej w roku 1347 aż do teraźniejszego czasu krótki wykład historyczny, Kraków 1810, s. 524).

⁵⁵ AUJ, Diariusz Marcina Biema z Olkusza; Edycja, zapiska nr 10 (dopisek).

⁵⁶ Najstarsza księga promocji, s. 269.

⁵⁷ AUJ, rkps 69, s. 49.

⁵⁸ H. B a r y c z, Historia Uniwersytetu, s. 692; J. Z a t h e y, A. L e w i c k a - K a m i ń s k a, L. H a j d u k i e w i c z, Historia Biblioteki Jagiellońskiej, t. I, Kraków 1966, s. 139; A. W ł o d a r e k, Architektura, s. 125. Użycie w źródle słów *pro testudine* rozumiem jako zapis na sklepienie, a nie na wykończenie dachu, jak sądzili Barycz i Hajdukiewicz, a wcześniej już M. W i s z n i e w s k i, Historia literatury polskiej, t. IV, Kraków 1842, s. 210. Z zapisanych pieniędzy Kolegium Większe spłaciło wiele długów: 4 floreny 15 gr dla Jana Kauffmana, 3 grzywny 5 gr dla Sebastiana z Kleparza, 3 grzywny 9 gr dla Macieja z Krakowa, 10 złotych dla kapituły kolegiaty św. Anny (AUJ rkps 57, s. 106-107).

⁵⁹ AUJ rkps 69, s. 345.

⁶⁰ Informacje o tych edycjach zawiera K. E s t r e i c h e r, Bibliografia polska, t. XVI, Kraków 1898, s. 110-111 (Eutropius Flavius), 149-151 (Faber Jakób Stapulensis), t. XXVII, Kraków 1929, s. 37 (Salomon, król), t. XXIX, Kraków 1933, s. 263 (odnośniki), t. XXXII, Kraków 1933, s. 162 (Valentia [de] Jacobus).

⁶¹ Liber diligentiarum, s. 65, 66, 72, 74, 75, 86, 94, 98, 101, 103, 106, 109, 112, 113, 116, 118, 125, 127, 130, 132, 134, 137, 139, 142, 143.

humanistycznej lektury Arystotelesa i zmodernizowanego terminizmu w wersji uprawianej przez francuskiego humanistę Jacquesa Lefèvre d'Étaplesa⁶². W 1510 r. wydał niektóre komentarze i wstępy tego uczonego do poszczególnych tekstów Arystotelesa, m.in. traktatu O duszy, do Fizyki i traktatów logicznych oraz poprawione przezeń tłumaczenia Stagiryty, w tym Analityki pierwsze. W przedmowie podnosił zasługi Lefèvre d'Étaplesa dla rozwoju myśli naukowej jako wydawcy poprawionych, dokonanych z greckiego oryginału przekładów i rzeczowego ich komentatora, a przy tym znakomitego stylisty, charakteryzującego się zwięzłością, rzeczowością i elegancją wywodu⁶³. Omówione wydania dzieł Arystotelesa dobrze służyły studentom jeszcze w latach 60. XVI w.⁶⁴ Na Wydziale Sztuk Grzegorz poszerzał wykłady o ponadprogramowe pozycje z zakresu literatury klasycznej i humanistycznej, m.in. Heroidy Owidiusza, *Breviarium ab Urbe condita* Flawiusza Eutropiusza, podręcznik epistolografii Franciszka Nigra, komedie Terencjusza, Eneidę Wergiliusza, traktat *De Romanorum magistratibus, sacerdotiis, iurisperitis et legibus* włoskiego humanisty Giulia Pomponia Leto (do wykładu prowadzonego w 1509 r. mógł już korzystać z pierwszego wydania krakowskiego z 1507 r.)⁶⁵ i dzieło *Historia evangelica heroicis versibus conscripta* Juwenkusa (Gaius Vettius Aquilinus Juvencus)⁶⁶. Wykład z Eutropiusza dowodził zainteresowań historycznych Grzegorza, który opatrzył krakowskie wydanie tego dzieła w 1510 r. (w oficynie Jana Hallera) epigramatem dedykowanym wydawcy⁶⁷. Kanon lektur wykładowych dopełnił też prowadzonym w ciągu trzech semestrów od 1517 do 1519 r. wykładem dziejów rzymskich na podstawie Waleriusza Maksymusa⁶⁸. Zasłużył wówczas na zaszczytną wzmiankę w pochwalce Uniwersytetu pióra Leonarda Coxa, który o nim i kilku innych młodszych profesorach sztuk napisał: *non minori veneratione digni – viri litteris aedepol litteratis excultissimi, quos etiam nec suis defraudarem laudibus, verum enim vero atramento sic ebur candefacere conor*⁶⁹. W zakresie teologii Grzegorz starał się godzić różne kierunki, *medium tenens*⁷⁰. Wykład Pisma Świętego prowadził zgodnie z nowymi

⁶² Zob. S. J a n e c z e k, Jeszcze raz o „początkach nowożytnego arystotelizmu chrześcijańskiego”, *Roczniki Filozoficzne* 56, 2008, nr 1, s. 101-121.

⁶³ H. B a r y c z, Historia Uniwersytetu, s. 254-256. Uproszczone odczytanie opinii Barycza o zainteresowaniu Grzegorza tekstami Jacquesa Lefèvre d'Étaplesa dało asumpt do nieuprawnionego określania go jako „szkotysty” (np. R. P a l a c z, Z problematyki badań nad filozofią przyrody w XV wieku, *Studia Mediewistyczne* 11, 1970, s. 93).

⁶⁴ Katalog poloników XVI wieku Biblioteki Jagiellońskiej, t. I, red. M. Malicki, E. Zwiogrodzka, Warszawa-Kraków 1992, nr 762-763.

⁶⁵ J. K o l e n d o, Pierwsza wydana w Polsce książka o historii Rzymu. Traktat *De Romanorum magistratibus* Pomponiusa Laetusa i komentarz do niego pióra Stanisława Aichlera, *Meander* 61, 2006, z. 3-4, s. 220-232.

⁶⁶ *Liber diligentiarum*, s. 65, 69, 79, 84, 87, 88, 107.

⁶⁷ I. L e w a n d o w s k i, *Historiografia rzymska*, Poznań 2007, s. 390-395.

⁶⁸ *Liber diligentiarum*, s. 132, 134, 136.

⁶⁹ L. Coxe, *De laudibus*, k. B4r. Wraz z Grzegorzem wymienieni zostali w tym gronie Bartłomiej z Wrocławia i Ambroży z Baród (*Baruthensis*).

⁷⁰ Używam tu pochwalnego wyrażenia Grzegorza w stosunku do metody wykładu Jaime Pereza de Valencia, zob. M. Gregorii Stavissini – Praefatio in libellum seu quaestionem generalem theologiam excellentis viri Iacobi Valentis, w: *Iacobi de Valentia episcopi Christopholani theologalis quaestio universalis, egregia, praeclara et isagogica*, Cracoviae 1538, k. C3r.

postulatami, aby wykorzystywać przekłady z języków oryginalnych. W tym nurcie mieściła się przygotowana przez Grzegorza krakowska edycja Pieśni nad pieśniami wedle przekładu Santesa Pagnini. Przywiązanie do solidnej formacji scholastycznej łączył natomiast z odrzuceniem nadmiernej alegorezy i skupieniem się na zasadniczych prawdach wiary. Dobrze uwidacznia to przedsięwzięta z myślą o studentach edycja jednej kwestii hiszpańskiego augustianina-eremity Jaime Pereza de Valencia *Utrum solus Christus sit metrum, mensura, largitor omnium bonorum et humane nature reparator*, której wydawca dał tytuł *Theologicalis quaestio universalis, egregia, praeclara, doctrinalis et isagoica* (1538).

O potrzebach wykładowcy teologii, rozwoju zainteresowań oraz formacji intelektualnej i duchowej wiele mówią dwa zestawienia księgozbioru Grzegorza w księdze wypożyczeń z biblioteki Kolegium Większego⁷¹. Najliczniej reprezentowane są tam pisma egzegetyczne (św. Cyryla z Aleksandrii komentarz do Ewangelii według św. Jana, św. Anzelma komentarze do listów św. Pawła, przypisywane Remigiuszowi z Auxerre lub też Haymonowi z Auxerre komentarze do psalmów, Dionizego Kartuzja komentarze do czterech proroków większych) oraz dzieła teologiczne od patrystyki po scholastykę (św. Augustyna *De natura et gratia* oraz jego listy, Pseudo-Dionizego Aeropagity *De ecclesiastica hierarchia* oraz *Theologia mystica*, dzieła Dydyma z Aleksandrii, św. Hilarego z Poitiers, św. Grzegorza z Nyssy, św. Jana Damasceńskiego, św. Bernarda z Clairvaux, św. Anzelma, Ryszarda od Świętego Wiktora komentarze do Sentencji, dzieła Idziego Rzymianina, Tomasza de Vio [Kajetana] *Summa de peccatis, Clavis theologiae*). Kolejne grupy stanowią: literatura kaznodziejska (homilie Bedy Czcigodnego i Maksyma biskupa, *Sermones quadragesimales thesauri novi* Pseudo-Piotra de la Palu), dzieła z zakresu duchowości i ascetyki (Dionizego Kartuzja *Liber de quattuor hominis novissimis* oraz *Summa virtutum et vitiorum*, Erazma z Rotterdamu *De praeparatione ad mortem*, Haymona z Halberstadt *De amore coelestis patriae*) oraz podane bez tytułów dzieła Laktancjusza i Izydora z Sewilli. Grzegorza interesowała też problematyka polemiczna i reformacyjna, stąd lektura Piotra Alfonsi *Dialogus contra Iudaeos*, Filastriusza biskupa Brescii *Liber de haeresibus* (znanego też jako *Catalogus haereticorum* lub *Catalogus haereseon*), a także prac Melanchtona *De officio principum*, *De ecclesiae auctoritate et de veterum scriptis libellus* i prawdopodobnie jego apologii konfesji augusburskiej. Historiografię reprezentowało dzieło Józefa Flawiusza *De antiquitatibus* czyli *Antiquitates Iudaicae*.

Biblioteka Grzegorza trafiła do księżnicy Kolegium Większego, przejęta i osygnowana przez Mikołaja z Szadka. W Bibliotece Jagiellońskiej zachowało się z niej około 30 dzieł spośród wyżej wymienionych, a także zidentyfikowane w trakcie dotychczasowych prac katalogowych dwa rękopisy⁷² oraz 13 inkunabułów, w większości z bogatymi oprawami w stylu renesansowym, pochodzącymi z warsztatów introligatorów krakowskich. Były wśród nich kazania (*Thesaurus novus*, Jana Balbusa *Catholicon*), komentarze do Sentencji i kwestie dysputowane, pisma arystotelesowskie i komentarze do nich, ale także część Historii rzymskiej Appiana (Wojny domowe),

⁷¹ BJ rkps 242, k. 1v, 3r.

⁷² *Catalogus manuseriptorum medii aevi Latinorum, qui in Bibliotheca Jagellonica Cracoviae asservantur*, t. V, Cracoviae 1993, s. 281-283 (BJ rkps 745); t. VIII, s. 201-204 (BJ rkps 1303).

Korneliusza Neposa (mylnie wówczas podawane jako dzieło Emiliusza Probusa) *De vita imperatorum* współprawne z dialogiem Cyclerona O mówcy i Retoryką Jerzego z Trapezuntu, a także Solinusa *De mirabilibus mundi*⁷³.

Własnością Grzegorza była też kronika świata augustianina Giacomo Filippo Forestiego z Bergamo (1434-1520) *Supplementum supplementi chronicarum ab ipso mundi exordio usque ad redemptionis nostrae annum MCCCCX editum et novissime recognitum et castigatum* (Venetiis 1513)⁷⁴. To na wyklejkach i kartach ochronnych tego dzieła prowadził on swoje zapiski. Sama kronika nosi zresztą ślady lektury w postaci nielicznych not marginalnych w tekście i podkreśleń haseł w indeksie. Zdawkowymi komentarzami na marginesach opatrzone opisy wybranych cudów świata (labirynt Dedala, kolos rodyjski i świątynia w Efezie), noty o Eutropiuszu i biskupie Teodulusie jako wydawcach hymnów, o papieżu Sylwestrze II (bez odnośników do Polski), o zdobyciu przez Polskę Prus zakonnych oraz o wybitnym włoskim humaniście Filipie Berolado jako preceptorze Bernarda Wapowskiego⁷⁵. W indeksie zostały zaznaczone wszystkie odnośniki do końca dynastii różnych starożytnych i średniowiecznych monarchii, lat jubileuszowych oraz hasła dotyczące monarchii polsko-litewskiej i soborów, tj. *Basileae concilium*, *Cassimirus rex*, *concilium Constantiae*, *Lithuania provincia*, *Liunia provincia*, *Prussiae possessio*, *Sarmatia seu Tartaria*, *Sarmatia alia*, *Sarmatia Europae*, *Uladislaus Poloniae rex*.

IV. ZAPISKI I ICH KONTYNUACJA – CHARAKTERYSTYKA

Wspomniane karty z zapiskami Grzegorza zostały wyjęte ze starodruku i obecnie funkcjonują pod osobną sygnaturą BJ rkps 7051 III. Grzegorz zaczął od wpisywania zapisek autobiograficznych, spoglądając na własne życie i kolejne etapy kariery uniwersyteckiej, uświadamiając sobie samemu *pro memoria* drogę, która go zaprowadziła ze Stawiszyna ku berłom rektorskim w stołecznym Krakowie. O tym, jak to było dla niego ważne, świadczy rozważanie czasu, który upłynął od początku studiów do doktoratu teologii, a także powracanie do tych wydarzeń i przeredagowywanie zapisek. Nieco później pojawiła się chęć notowania ważniejszych wydarzeń współczesnych, a następnie sięgnięcia głębiej w dzieje Polski. Być może inspiracją był mu Marcin Biem z Olkusza, który prowadził obszerny diariusz, pasjonował się przeszłością i pozostawił obszerne noty historyczne na swoim egzemplarzu *Supplementum* (Venetiis 1490)⁷⁶. Zapiski Grzegorza nie składają się ani na pełną autobiografię, ani na rocznik. Były na to zbyt niesystematycznie prowadzone, przygodne i arbitralne w wyborze ważnych faktów. Nie można tych not żadną miarą uznać

⁷³ H. Barycz, *Historia Uniwersytetu*, s. 694; J. Zathej, A. Lewicka-Kamińska, L. Hajdukiewicz, *Historia Biblioteki Jagiellońskiej*, s. 154, 216; H. Friedberg, *Grzegorz ze Stawiszyna*, s. 302; W. Wiślicki, *Incunabula typographica Bibliothecae Universitatis Jagellonicae Cracoviensis inde ab inventa arte imprimendi usque ad a. 1500*, Cracoviae 1900, s. 477-478.

⁷⁴ BJ, St. Dr. Historia 14679 (dawna sygn. Z IV 2).

⁷⁵ Tamże, k. 42v, 57v, 102r, 190r, 193r, 204r, 292v, 332 v.

⁷⁶ BJ Inc. 1108; M. Kowalczyk, *Grunwald w tradycji kaznodziejско-kronikarskiej z końca XV wieku*, *Analecta Cracoviensia* 19, 1987, s. 260, 273-275 (*Annotationes historicae Martini Biem*).

za kronikę przeszłości czy bieżącego życia miejskiego i politycznego. Pominęte zostały ważne wydarzenia z ówczesnego życia uniwersyteckiego i osoby, w kręgu których autor się obracał. Nawet w dziedzinach, które go interesowały, jak katastrofy naturalne, nie odnotował wielu zdarzeń, m.in. zarazy w latach 1515-1516, wylewu Wisły i wielkiego pożaru Krakowa w 1528 r. To samo należy powiedzieć o wyborze faktów z przeszłości Polski. Część z nich da się zinterpretować jako odniesienie do skąpych i często błędnych informacji zawartych w kronice Forestiego, większość jako efekt dość uznaniowego wyboru, który nie odzwierciedlał ani kanonu wiedzy ogólnej, ani tradycji uniwersyteckiej. Niemniej jednak zapiski te zainspirowały co najmniej dwóch mistrzów uniwersyteckich do wprowadzenia kontynuacji. Pozostają oni anonimowi; ustalenie tożsamości będzie możliwe po identyfikacji rąk pisarskich. Jedna ręka wpisała obszerną notę o zarazie w 1482 r., przepisana z zaginionego starego formularza uniwersyteckiego, tzw. *formularie vetus*, istniejącego jeszcze w XVII w., później zaś zaginionego⁷⁷. Druga ręka wprowadziła krótki dopisek o śmierci samego Grzegorza, informacje o współczesnych wydarzeniach z lat 1539, 1543, 1544, 1551 i 1552 oraz obszerną notę pod rokiem 1540 o zgonach profesorów w latach 1538-1542, napisaną ewidentnie z perspektywy Kolegium Większego. Jako całość zapiski te są ważnym świadectwem zainteresowań historycznych krakowskiego środowiska uniwersyteckiego.

Odpis Żegoty Paulego znajduje się w fascykułe, zawierającym jego wypisy z licznych diariuszy i zapisków z rękopisów i druków Biblioteki Jagiellońskiej. Pauli pominął zapiski autobiograficzne, odpisał natomiast następujące zapiski historyczne (według numeracji przyjętej w poniższej edycji w kolejności nadanej przez kopistę): 11, 12, 13, 14, 33 (jako dopisek z datą 1480 r.), 34, 15, 17, 20, 21, 22, 23, 18, 19, 20a, 25, 26a, 27, 28, 30a, 31, 32 (z datą 1535 r.), 35, 36, 37, 38, 39, 40. Jest to zatem odpis niekompletny. Autor nadał mu jednolitą formę, porządkując zapiski chronologicznie. Każdą rozpoczął od daty rocznej, poprzedzonej formułą *A. D.* Całość przepisał łaciną klasyczną, dokonując niekiedy drobnych zmian wyrazów i stylizacji, a także opuszczając pewne fragmenty.

Niniejsza edycja obejmuje całość tekstu. Jest on pisany drobną kursywą, niekiedy bardzo trudno czytelną. Dotyczy to zwłaszcza kilku zapisek biograficznych, których odczyt niestety pozostaje niekompletny lub w dużym stopniu domyślny⁷⁸. Materiał zapiskowy wymagał uporządkowania, zwłaszcza że w obecnej postaci układ kart i nadana im ołówkowa numeracja nie oddaje ich pierwotnej lokalizacji. Karty 1 i 2 są sklejone ze sobą, karty 3 i 4 są luźne. Karty 2 i 4 stanowiły kiedyś wyklejki okładek książki, ponieważ z tyłu są brązowe od kleju, wzdłuż marginesów mają charakterystyczne linie będące śladami zagięć i odgnieceń od oprawy; ponadto na

⁷⁷ Edycja, nr 34. Wypis z tego formularza zachował się w dziejach Akademii Krakowskiej autorstwa Marcina Radymińskiego (BJ, rkps 225, s. 169). O formularzu zob. M. Z d a n e k, Uniwersytet Krakowski wobec własnej przeszłości w XV-XVI wieku, Kraków 2017 (Historia et monumenta Universitatis Jagellonicae 6), s. 80-81.

⁷⁸ Pragnę bardzo podziękować Panu Prof. Tomaszowi Jurkowi za wsparcie w odczytywaniu najtrudniejszych paleograficznie miejsc. Dziękuję również za konsultacje wybranych zapisek Paniom Dr Elżbiecie Knapk (Biblioteka Jagiellońska) i Dr Annie Ledzińskiej (Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków).

karcie 2 zostały cztery rdzawe dziurki na prawym marginesie jako pozostałość po przytwierdzeniu do okładki, a karta 4 ma postrzępienia marginesu będące skutkiem jej wyciągania z oprawy. Karta 4 stanowiła wyklejkę przedniej okładki, stroną *verso* przytwierdzoną do okładziny. Karta 2 stanowiła wyklejkę tylnej okładki, stroną *verso* przytwierdzona do okładziny. Karty 1 i 3 służyły natomiast jako karty ochronne. Karta 3 stanowiła przednią kartę ochronną, a karta 1 – tylną.

Układ tekstu – z zastosowaniem nadanej niżej w edycji numeracji zapisek – jest następujący. Karty 1r i 3v są puste. Karta 1v zawiera zapiski autobiograficzne: nr 1, pisaną przez całą szerokość karty, następnie zaś w kolumnie lewej zapiski nr 4, 5, 6, w kolumnie prawej, bardzo niewyraźne i trudne w odczycie zapiski nr 7, 8, 9. Karta 2r zawiera pisane w dwóch kolumnach zapiski historyczne z lat 1295-1498 (nr 11-17) i współczesne z lat 1515-1537 (nr 20-32) oraz dopisane inną ręką noty pod 1539, 1552 i 1551 (nr 35, 39, 40). Karta 3r zawiera w dwóch kolumnach zapiski współczesne, częściowo stanowiące drugą redakcję poprzedniego ciągu, z lat 1514-1533 (nr 18-30a) oraz dwie zapiski wniesione inną ręką pod datami 1544 i 1543 (nr 37-38). Karta 4r ma pisane przez całą szerokość zapiski autobiograficzne z lat 1504-1539, równoległe do pierwszego ciągu (nr 1a, 2, 3, 4a, 5, 7a, 9a, 10) i notę z 1540 r. (nr 34), a poniżej wpisaną inną ręką obszerną notę historyczną pod 1482 (nr 33) oraz drugą kontynuację pod 1540 r. (nr 36).

W niniejszej edycji zapiski zostały podzielone na autobiograficzne i historyczne autorstwa Grzegorza ze Stawiszyna oraz na kontynuację. Każda uzyskała osobny numer. Te zapiski, którym autor nadał różną redakcję, zostały zestawione równoległe w kolumnach i otrzymały paralelną numerację z dodaniem litery (np. 3 i 3a). Dzięki temu czytelnik otrzymuje materiał uporządkowany, może obserwować charakter redakcyjnej pracy autora, a komentarz rzeczowy nie jest zdublowany. Zapiskom pochodzącym z kontynuacji, wpisanym w różnych wolnych miejscach bez szczególnej myśli przewodniej, nadano układ chronologiczny. Zasady edycji opierają się na projekcie instrukcji wydawniczej Adama Wolffa⁷⁹. Skrót *Cri* oddaję jako *Christi*, skrót *Crac* zaś rozwijam stosownie do kontekstu jako *Cracouia*, *Cracouie*, *Cracouiensis* itd.

⁷⁹ A. Wolff, Projekt instrukcji wydawniczej dla pisanych źródeł historycznych do połowy XVI w., *Studia Źródłoznawcze* 1, 1957, s. 155-184.

EDYCJA

Zapiski biograficzne i historyczne Grzegorza ze Stawiszyna oraz ich kontynuacja¹**Or.:** Kraków, Biblioteka Jagiellońska, rkps 7051 III, k. 1r-4v.**Kop.:** Kraków, Biblioteka Jagiellońska, rkps 5358, k. 169-170v (odpis Żegoty Paulego).

Zapiski biograficzne

[redakcja k. 1v]	[redakcja k. 4r]
[1] Gregorius Sthauishin, huius libri possessor, in magistrum liberalium artium Cracouie promotus anno a Natali Christi 1504.	[1a] Anno Christi 1504 ^a Gregorius Sthauishin, huius libri possessor, suscepit in Cracouiensi Achademia insignia magisterii in artibus. ^a <i>Nadpisane nad błędnie wpisaną i poprawianą datą 1534.</i>
	[2] Vocatus est ad Collegium Minus anno Christi 1508 <in vigilia Conversionis Pauli> ^a [24 I] <numeri XXIII ^{ti} > ^b . Postea ad Collegium Maius sum vocatus in die Perpetue et Felicitatis [8 III] ad Collegium Maius anno Christi 1515. ^a <i>Dopisane w wierszu i poniżej drobnym duktem tą samą ręką;</i> ^b <i>wpisana pod linią tą samą ręką liczba 24 odnosząca się do daty święta.</i>
	[3] 1527 ^a . Item canonicatus ecclesie sancti Floriani sum assecutus 1527 <mense Ianuario. Accepi possessionem 13 Ianuarii alia(s) in octava Epiphanie. Deinde custodiam eiusdem ecclesie sum adeptus 1528 ^{b>c} . ^a <i>Dopisane rubrą na lewym marginesie;</i> ^b <i>data poprawiana;</i> ^c <i>fragment dopisany rubrą drobniejszym duktem.</i>
[4] In doctorem vero 1534 ^a , id est XXX ^{ta} ergo annus est. ^a <i>Powyżej wpisana data urodzenia: 1481, zapewne jako element obliczeń upływu lat, jakie przeprowadzał autor.</i>	[4a] Item accepi doctoratus insignia in sacra theologia anno Christi 1534. <Et eodem anno circa festa Penthecostes cometes iam capum crinum apparuit> ^a . ^a <i>Dopisane w wierszu niżej.</i>

¹ W przypisach do edycji zastosowano następujące skróty:Pietrzyk Poczet – Z. Pietrzyk, Poczet rektorów Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2000.
PWPUJ – Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego, t. I, red. W. Uruszczak, Kraków 2015.

Walawender I-II – A. Walawender, Kronika klęsk elementarnych w Polsce i w krajach sąsiednich w latach 1450-1586, t. I-II, Kraków 1932-1935.

Wypisy Wawel (ze stosownymi datami) – Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich 1516-1525, 1526-1529, 1530-1535, 1536-1550, opr. B. Przybyszewski, Kraków 1970-2013 (Źródła do dziejów Wawelu, t. V, XI, XII).

W biogramach profesorów stosuję zasadniczo model wypracowany przez Dagmarę Wójcik-Zegę w wydawnictwie CACM, z poszerzeniem o dodatkowe dane na podstawie materiałów zgromadzonych w bazie Corpus academicum Cracoviense: <<https://cac.historia.uj.edu.pl/>>.

<p>[5] Idem natus est anno Christi 1481^a. ^a <i>W dacie cyfra 4 napisana na omyłkowo wpisanej pierwotnie cyfrze 5.</i></p>	<p>[5a] Item nota, quod anno Domini 1532 legendo librum 4tum Sententiarum, a 4to libro supremum lectionem Sententiarum cepi notabiliter debilitare in visu agens annum 51. Ego enim natus sum in hunc miserum mundum anno Christi 1481^a, anni autem Christi tunc morbi^b 1515. ^a <i>Poprawione z pomyłkowo wpisanej daty 1581; ^b odczyt niepewny.</i></p>
<p>[6] Idem gessit decanatus Theologicæ Facultatis post annum².</p>	
<p>[7] Ille ipse post hac in doctorem theologie est promotus anno Christi 1534 in die Vincencii [6 VI] et ipso die sancte Agnetis [21 I 1535] vesperatus est.</p>	<p>[7a] Annum eciam agens 53 promotus sum in doctorem theologie^a. ^a <i>Dopisane na lewym marginesie ręką autora poniżej noty [5a]. Powyżej w słupku autor wpisał daty 1504 i 1534, po czym nadpisał 30, czyli dokonał obliczenia lat dzielących go od magisterium sztuk do doktoratu teologii.</i></p>
<p>[8] Idem in rectorem venerabilis Studii Cracouiensis fuit electus 1538 pro comutatione hiemali in die Galli [16 X].</p>	
<p>[9] Idemque est reelectus pro estivali [comutatione] anno Christi 1539. In anno isto 1539 accidit Cracouie crimen, cuius inversum in hominibus, qui mortem laqueo sibimet ipsi intulerunt. Nam vir consularis Konopniczki dictus feria VI^{ta} magna [3 IV] seipsum suspendit in conventu Bernardinorum. Deinde damna, deinde dedecus [...] Cracouie. Alius post octavas Corporis Christi [po 12 VI] quidam civis mortuus per laqu(eum) gerens domi in platea sancti Johannis dictus Steschuchi^b seipsum suspendit. 3^o feria VII^a ipso die festo sancti Ladislai [27 VI] iuxta prandium post meridiem, quod sic in actu studens quidam alumnus de Vngaria ex Letwczicza^c in Bursa Philosophorum se occidit laqueo facto sibi de manutergo, qui nocte illo est sepultus in camisia [?]³. ^a <i>Słowo nieodczytane; ^b odczyt niepewny, można też czytać: Strschuchi; ^c odczyt niepewny, można też czytać: Levucziya.</i></p>	<p>[9a] Anno Christi 1539 idem, qui supra, doctor Gregorius electus est per Universitatem in rectorem venerabilis Studii et duravit rectoratus suus in tres comutationes. In prima atque tercia electione erat doctor Jacobus Cleparsh⁴ inter electores, in 3^a idem doctor cum doctore Gregorio a Schamothuli⁵.</p>

² Chodzi o rok 1535, tj. rok po uzyskaniu doktoratu teologii, zob. zapiski nr 4, 4a, 7.

³ Zapiska bardzo trudna paleograficznie. Odczyt w wielu miejscach domyślny. W Wielki Czwartek 3 IV 1539 r. powiesił się w klasztorze bernardynów rajca krakowski Jan Konopnicki (S. P a ń k ó w, Konopnicki Jan, w: PSB XIII, 1967, s. 582; Z. N o g a, Krakowska rada miejska w XVI wieku. Studium o elicie władzy, Kraków 2003, s. 126, 316; t e n ż e, Z dziejów jednego procesu. Kamienica Pod Modrym Lwem w Krakowie i jej właściciele w XVI wieku, w: Dom w mieście średniowiecznym i nowożytnym, Wrocław 2004, s. 178). Mieszczanin z ul. Świętego Jana w Krakowie niezidentyfikowany. Niepewny jest odczyt i identyfikacja miejsca pochodzenia studenta węgierskiego ze słowacką Lewoczą (Levoča).

	<p>[10] <Idem mortuus est doctor Gregorius appoplexia feria 3^a Penthecosten [18 V] in arce existens in mandato hora vesperarum 1540>^a.</p> <p>^a <i>Dopisane inną ręką, drobnym duktem w wierszu oraz poniżej, wykorzystując wolne miejsce nad notą o poselstwie tatarskim (nr 33).</i></p>
--	---

Zapiski historyczne

[k. 2r]

[11] Anno Domini 1295 die Solis XXVI mensis Iunii <alibi legitur, quod anno precedenti, videlicet 1294>^a in ecclesia methropolitana Gneznensi Przemislaus dux Maioris Polonie in regem cum sua consorte Richszha^b in reginam Polonie inunguntur et sublimantur⁶. Et eo tempore honor regius regaliaque scepra Polonie reddita sunt, quibus per annos prope ducentos post occisionem sancti Stanislai episcopi Cracoviensis

⁴ Jakub Friedel z Kleparza, immatrykulowany na Uniwersytecie Krakowskim 1497h, bakałarz sztuk wyzwolonych 1500, magister sztuk wyzwolonych 1504, bakałarz teologii 1524, doktor teologii zapewne 1532, kolegiat Kolegium Mniejszego 1507, kolegiat Kolegium Większego 1515, prepozyt Kolegium Większego 1516e, 1522h, 1546e, konsyliarz Kolegium Większego 1535h, 1545h, 1551h, dziekan Wydziału Sztuk 1515h, 1521e, senior Bursy Jerolimskiej 1539, rektor Uniwersytetu Krakowskiego 1549h, 1550e, 1550h, wicekanclerz Uniwersytetu 1549-1552, kanonik kolegiaty św. Floriana 1526, kustosz tejże kolegiaty 1534, dziekan tejże kolegiaty 1536, kaznodzieja katedralny 1535-1544, kanonik katedralny krakowski od 1541. Zmarł 9 III 1553, zob. L. Hajdukiewicz, Jakub z Kleparza, w: PSB X (1964), s. 356-357; CACM, nr 82, przyp. 4, s. 248; Wypisy Wawel 1530-1533, nr 428 i przyp. 1, s. 28.

⁵ Grzegorz z Szamotuł immatrykulowany na Uniwersytecie Krakowskim 1499, bakałarz sztuk wyzwolonych 1501, magister sztuk wyzwolonych 1506, doktor dekretów po 1513 (stopień uzyskany za granicą, 1517 nostryfikacja w Krakowie), rektor szkoły katedralnej w Gnieźnie 1507-1509, rektor szkoły katedralnej w Krakowie 1510, profesor Wydziału Prawa, senior Bursy Prawników 1517, kolegiat Kolegium Prawniczego 1527, dziekan Wydziału Prawa 1529, prowizor i wykładowca Akademii Lubrańskiego w Poznaniu 1533, rektor Uniwersytetu Krakowskiego 1537h, 1538e, kaznodzieja katedralny krakowski 1520, penitencjarz katedralny krakowski, audytor biskupa krakowskiego 1520, pleban w Niedźwiedziu, kanonik katedralny poznański 1525, archidiacon poznański 1533, oficjał i wikariusz generalny poznański 1538-1540, prepozyt kościoła św. Mikołaja za murami Krakowa 1541. Zmarł 11 lub 12 VII 1541 r., zob. Redakcja, Grzegorz z Szamotuł, w: PSB IX (1960), s. 90-91; Pietrzyk Poczet, s. 136; M. Miłkula, Grzegorz z Szamotuł, w: PWPUIJ, s. 83-86; CACM, nr 89, przyp. 2, s. 259.

⁶ Przemysław II (14 X 1257 – 8 II 1296), 26 VI 1295 r. wraz z żoną, margrabią brandenburską Małgorzatą, koronowany na króla Polski w katedrze w Gnieźnie (K. Ożóg, Przemysław II, w: Piastowie. Leksykon biograficzny, Kraków 1999, s. 154-161; K. Jasiński, Genealogia Piastów wielkopolskich. Potomstwo Władysława Odonica, Kronika Miasta Poznania 1995, nr 2 [Nasi Piastowie], s. 52-56). Imię koronowanej żony Przemysława zostało podane błędnie. Błąd ten jako pierwszy popełnił Jan Długosz, za nim rozpowszechniła go kronika Macieja z Miechowa (Maciej z Miechowa, Chronica Polonorum, Cracoviae 1521, s. CXCI; zob. Z. Białołowicz-Krygierowa, Posągi memoratywne Przemysława II i Ryksy w dawnej Kaplicy Królewskiej katedry w Poznaniu, w: Przemysław II. Odnowienie Królestwa Polskiego, Poznań 1997, s. 317, 324).

caruerat⁷. Sed anno sequenti, scilicet 1296, occiditur⁸. Post eum successit Wladislaus Lokethek⁹, qui fuit audacissimus preliator, multa prelia habuit contra regem Bohemie¹⁰ (qui Regnum Polonie occupaverat per vim), occiso autem rege Bohemie anno Domini 1300 Wladislaus coronatus est Cracouie in regem Polonie de mandato domini pape Johannis XXII¹¹.

^a *Nadpisane nad linią.* ^b *Widoczna niewielka kreseczka umożliwia też lekcję Richesza.*

[12] Anno Domini 1444 Vladislaus rex Polonie et Vngarie¹², commisso bello cum Thurcis eorumque multitudine occisa, propter fugam ab eo Vngarorum et Valachorum ibidem periit. Et [eodem anno pestis magna] erat conflictus in vigilia sancti Martini [10 XI]¹³. Eodem anno magna pestis viguit Cracouie et circumquaque¹⁴. Eodem etiam anno Sigismundus magnus dux Lithwanie¹⁵ a suis occisus est. Et post eum Kasimirus, frater Wladislai, ducatum Lithwanie adeptus est¹⁶.

⁷ Męczeńska śmierć biskupa krakowskiego Stanisława ze Szczepanowa 11 IV 1079 r. (G. L a b u d a, Święty Stanisław biskup krakowski, patron Polski. Śladami zabójstwa-męczeństwa-kanonizacji, Poznań 2000, s. 95-121). Wedle utrwalonego od XIII w. w polskiej hagiografii i historiografii poglądu karą była utrata korony królewskiej przez dynastię panującą (W. D r e l i c h a r z, Idea zjednoczenia królestwa w średniowiecznym dziejopisarstwie polskim, Kraków 2012, s. 157-164).

⁸ Zamordowanie Przemysła II w Rogoźnie 8 II 1296 r. (J. B i e n i a k, Zarębowie i Nałęcz a królobójstwo w Rogoźnie, Warszawa 2018).

⁹ Władysław Łokietek (1260/1261 – 2 III 1333), król Polski 1320-1333 (S. A. S r o k a, Władysław I Łokietek, w: Piastowie. Leksykon biograficzny, Kraków 1999, s. 210-218).

¹⁰ Wacław II (27 IX 1271 – 21 VI 1305), król Czech od 1278, Polski od 1300. Jego syn Wacław III (6 X 1289 – 4 VIII 1306), król Czech i Polski 1305-1306 (L. J a n, Václav II. Král na stříbrném trůnu, Praha 2015; K. M a r á z, Václav III, w: Čeští králové, Praha 2008, s. 131-146).

¹¹ Nota o Władysławie Łokietku jest niepoprawnym zestawieniem różnych informacji. Wacława II, koronowanego w Gnieźnie w 1300 r., autor nie uznaje za prawowitego władcę i nie odróżnia od Wacława III, zamordowanego w 1306 r. w Ołomuńcu. Datę 1300 r. odnosi błędnie do tej śmierci albo do koronacji Łokietka, która odbyła się w katedrze krakowskiej 20 I 1320 r. za zgodą Jana XXII.

¹² Władysław III Jagiellończyk zwany Warneńczykiem (31 X 1424 – 10 XI 1444), król Polski 1434-1444 i Węgier 1440-1444 (J. D ą b r o w s k i, Władysław I Jagiellończyk na Węgrzech 1440-1444, Warszawa 1922).

¹³ Bitwa pod Warną 10 XI 1444 r. (E. P o t k o w s k i, Warną 1444, Warszawa 1990, s. 185-204).

¹⁴ W 1440 r. w Polsce surowa zima i głód, do których Maciej z Miechowa dodał zarazę na podstawie słów Długosza, że z nastaniem lata ludzie umierali jakby na zarazę (Joannis Dlugossii Annales seu cronicae incliti Regni Poloniae, lib. XI-XII, Varsaviae 2001, s. 219-220; Maciej z Miechowa, Chronica, s. CCCIX). W 1441 r. zaraza panowała na Węgrzech (Joannis Dlugossii Annales, lib. XI-XII, s. 263-264). W alawender I, s. 16*, przyjmuje ten zapis o zarazie za odpisem Paulego.

¹⁵ Zygmunt Kiejstutowicz (ok. 1365 – 20 III 1440), wielki książę litewski 1432-1440, zamordowany 20 III 1440 r. w Trokach (J. T ę g o w s k i, Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów, Poznań-Wrocław 1999, s. 220-224).

¹⁶ Kazimierz Jagiellończyk (30 XI 1427 – 7 VI 1492), wielki książę litewski 1440-1492 i król Polski 1447-1492 (M. B i s k u p, K. G ó r s k i, Kazimierz Jagiellończyk. Zbiór studiów o Polsce drugiej połowy XV wieku, Warszawa 1987, s. 9-11; M. B o g u c k a, Kazimierz Jagiellończyk i jego czasy, Kraków 2009, s. 56-57).

[13] Anno Domini 1453 Johannes de Capistrano venit Cracouiam in die Decollacionis sancti Johannis Baptiste [29 VIII]¹⁷. Et tunc ordo Bernardinorum incepit Polonie¹⁸. Et anno sequenti, scilicet 1454, idem Johannes copulavit alias copulam dedit Cazimiro regi Polonie cum sua consorte Helizabeth¹⁹.

[14] Anno Domini 1454 fuga seu clades circa a Choynycze Prusie civitate attulit regi Polonie in vigilia Mathei Apostoli et Ewangeliste [20 IX]²⁰.

[15] Anno Christi 1484 pestillencia magna fuit in tota Polonia et aliis partibus mundi²¹.

[16] Anno Christi 1475 bellum Slesie illatum est, a tribus regibus convencio est celebrata circa Wrattislauiam²².

[17] Anno Christi 1498 sub rege Polonie Alberto²³ bellum in Valachia gestum, turpem cladem circa Szhoczawa, arcem Valachie, passus est rex cum suis satrapis²⁴.

¹⁷ Jan Kapistran (Giovanni da Capestrano) (24 VI 1386 – 23 X 1456), franciszkanin obserwant, od 1443 wikariusz generalny Kongregacji Cismontańskiej, inkwizytor, charyzmatyczny kaznodzieja, kanonizowany w 1690 (W. M u r a w i e c OFM, Jan z Kapistrano. Kaznodzieja podróżujący i reformator, Studia Franciszkańskie 3, 1988, s. 273-294). W 1451 r. na zlecenie Stolicy Apostolskiej rozpoczął wyprawę do Austrii, Czech i Niemiec, w trakcie której otrzymał zaproszenie do Polski od biskupa krakowskiego Zbigniewa Oleśnickiego i króla Kazimierza Jagiellończyka. Do Krakowa wkroczył na św. Augustyna (28 VIII) 1453 r., a więc w przeddzień, a nie w samo święto ścięcia św. Jana Chrzciciela. 29 VIII rozpoczął głoszenie kazań na rynku krakowskim (M. S t a r z y ń s k i, Il re, il vescovo ed il predicatore. Giovanni da Capestrano a Cracovia 1453-1454, Archivum Franciscanum Historicum 104, 2011, s. 495-502).

¹⁸ Początek zakonowi franciszkanów obserwantów w Polsce dało założenie klasztoru na Stradomiu z fundacji biskupa Zbigniewa Oleśnickiego i jego brata, wojewody sandomierskiego Jana Głowacza. Pierwszy kościół klasztorny pod wezwaniem św. Bernardyna ze Sieny konsekrowano 8 IX 1453 r. (M. M a c i s z e w s k a, Klasztor bernardyński w społeczeństwie polskim 1453-1530, Warszawa 2001, s. 20-22).

¹⁹ Ślub Kazimierza Jagiellończyka z Elżbietą Habsburżanką 10 II 1454 w katedrze wawelskiej (J. G a r b a c i k, Elżbieta Rakuszanka, w: PSB VI, 1948, s. 250-254; M. B o g u c k a, Kazimierz Jagiellończyk, s. 159).

²⁰ Bitwa pod Chojnicami 18 IX 1454 r. Data dzienna 20 IX błędna (M. B i s k u p, Trzynastoletnia wojna z Zakonem Krzyżackim, wyd. 2, Oświęcim 2019, s. 253-278).

²¹ Zaraza 1482-1484 osiągnęła apogeum w 1484, objęła Koronę, Prusy, Pomorze, Śląsk, Niemcy, a także kraje Europy Zachodniej (Walawender I, s. 183-184, 17*).

²² Wyprawa polsko-czeska na Śląsk w 1474 r. Data roczna 1475 błędna. Wojnę zakończył zjazd Kazimierza Jagiellończyka, Władysława Jagiellończyka i Macieja Korwina pod Wielkim Muchoborem koło Wrocławia 16 XI oraz ugoda wrocławska 8 XII tr. (K. B a c z k o w s k i, Między czeskim utrakwizmem a rzymską ortodoksją, czyli walka Jagiellonów z Maciejem Korwinem o koronę czeską w latach 1471-1479, Oświęcim 2014, s. 123-138).

²³ Jan Olbracht (27 XII 1459 – 17 VI 1501), król Polski i wielki książę litewski 1492-1501 (J. G a r b a c i k, Jan I Olbracht, w: PSB X, 1962-1964, s. 405-410; F. P a p é e, Jan Olbracht, wyd. 2, Kraków 1999).

²⁴ Data błędna, wyprawa na Mołdawię miała miejsce w 1497 r. (I. C z a m a ń s k a, Mołdawia i Wołoszczyzna wobec Polski, Węgier i Turcji w XIV i XV wieku, Poznań 1996, s. 167-170; M. P l e w c z y ń s k i, Wojny Jagiellonów z wschodnimi i południowymi sąsiadami Królestwa Polskiego w XV wieku, Siedlce 2005, s. 131-149).

[redakcja k. 2r]	[redakcja k. 3r]
	[18] Anno Domini 1514 Sigismundus rex Polonie ²⁵ ipso die Nativitatis Marie [8 IX] profligavit octuaginta millia Moskorum ²⁶ .
	[19] Temporibus eiusdem regis cesa sunt 40 millia Tartharorum per pallatinum Kamyenyczky iuxta Wyesznyawyecz ²⁷ .
[20] Anno Christi 15[...] ^a sub rege Sigismundo circa Buczhacz a Thartaris cesi sunt numeraliter 8000 ^b electorum militum ²⁸ . <i>^a Wytarte dwie ostatnie cyfry w dacie, na końcu dostawiona laseczka; ^b poniżej dopisane ręką autora: octo milia.</i>	[20a] Sequenti anno Thartari iterum de nostris profligaverunt octo millia electissimi populi, ubi multitudine, sed non virtute nostrates cesi sunt a Thartaris ²⁹ .
[21] Anno Christi 1515 Cracouie fluvius Vistula ter in anno inundavit: primo circa festum Penthecostes [27 V] et bis circa festa sancti Michaelis [29 IX] ³⁰ .	
[22] Eodemque anno Posnania pestis Posnania et alias urbes Polonie afflixit ³¹ .	
[23] Regina Polonie Barbara ex Vngaria, nupta regis Polonie Sigismundi, moritur feria 3 ^a ante Francisci [2 X] ³² .	
[24] Bona regina Italici generis superducitur per Sigismundum 1518 ³³ .	

²⁵ Zygmunt I Stary (1 I 1467 – 1 IV 1548), król Polski i wielki książę litewski 1506-1548 (Z. Wojciechowski, Zygmunt Stary [1506-1548], wyd. 2, Warszawa 1979).

²⁶ Bitwa pod Orszą 8 IX 1514 r. (P. Drózd, Orsza 1514, Warszawa 2000; M. Plewczyski, Wojny i wojskowość polska XVI wieku, t. I, Zabrze 2011, s. 188-210).

²⁷ Zapiska niepoprawnie ulokowana w ciągu chronologicznym. Bitwa pod Łopusznem koło Wiśniowca 28 IV 1512 r. (S. Herbst, Najazd tatarski 1512, w: tegoż, Potrzeba historii czyli o polskim sposobie życia, t. II, Warszawa 1978, s. 260-272; M. Plewczyski, Wojny i wojskowość, t. I, s. 124-135; Z. Spieralski, Kamieniecki Mikołaj, w: PSB XI, 1964-1965, s. 517-520).

²⁸ Bitwa pod Sokalem na południowy wschód od Buczacza 2 VIII 1519 r. (S. Herbst, Bitwa pod Sokalem 2 VIII 1519, w: tegoż, Potrzeba historii, s. 296; M. Plewczyski, Wojny i wojskowość polska XVI wieku, s. 142-145).

²⁹ Zob. przyp. poprzedni. Sugerowana data roczna (rok po Orszy) jest błędna. Mogła to być sugestia wywołana informacją, że w 1515 r. jazda polska zebrana pod Buczaczem starła się z Tatarami (J.L. Decii De Sigismundi regis temporibus liber 1521, wyd. W. Czermak, Kraków 1901, s. 101-102; M. Plewczyski, Wojny i wojskowość, t. I, s. 135-136).

³⁰ Powódź w Krakowie 1515 r. (Walawender I, s. 66).

³¹ Zaraza w 1515 r. (Walawender I, s. 202-204, 81*).

³² Barbara Zapolya (1490/1495 – 2 X 1515), 8 II 1512 poślubiona Zygmunutowi Staremu i koronowana na królową Polski, zmarła 2 X 1515 (W. Pocięcha, Barbara Zapolya, w: PSB I, 1935, s. 293-294; B. Przybyszewski, Barbara Zapolya królowa Polski 1512-1515, Łańcut 2000).

³³ Bona Sforza (2 II 1494 – 19 XI 1557), poślubiona Zygmunutowi Staremu i koronowana na królową Polski 18 IV 1518 (M. Bogucka, Bona Sforza, Warszawa 1989).

[25] Anno Christi 1524 caristia annone fuit notabilis, unus modius alias czwyerthnia vendebatur 2 florenis ³⁴ .	
[26] Pruthenorum magister ³⁵ anno Christi 1525 Cracouie per regem Polonie in ducem Kynspersensem alias Montis Regalis feria secunda post dominicam Palmarum [10 IV] in urbe Cracouiensi ³⁶ .	[26a] Anno Dominice Nativitatis 1525 magister Prussie Albertus, ex principum Saxonie margrabiolorum ducens genus, regi Polonie Sigismundo fecit se vassallus, abrenuctians enim ordini Theutonicorum fratrum dictorum Cruciferorum tituli sancte Marie, iuramento prestito in urbe Cracouiensi regi sedenti pro tribunali ipsa feria secunda post dominicam Palmarum. Creatus est in ducem principem etc. Kynsthbergensem, cui rex pro sthemmate donavit aquilam albam in nigro campo cum luna aquillam circumquaque circumdante ³⁷ .
	[27] Anno Domini 1531 infra octavas Assumptionis <Marie> sabbato [19 VIII] Valachus cum exercitu XX milium a campiductore <Regni> domino Tharnowsky est profligatus ³⁸ , Sigismundo rege Polo(n)ie regnante anno regni sui XXI ³⁹ .
	[28] Sub eodemque tempore cometes visus est, qui duravit ultra unum mensem ⁴⁰ .
[29] Anno Domini 1532 visus est cometes ⁴¹ .	[29a] Item apparuit quoque anno sequenti, id est 1532.

³⁴ Drożyzna w 1524 r. (Walawender I, s. 69, 61*).

³⁵ Albrecht Hohenzollern (17 V 1490 – 20 III 1568), wielki mistrz krzyżacki 1510-1525, książę pruski 1525-1568 (J. W i j a c z k a, Albrecht von Brandenburg Ansbach [1490-1568]. Ostatni mistrz zakonu krzyżackiego i pierwszy książę „w Prusiech”, Olsztyn 2010).

³⁶ Hold lenny Albrechta Hohenzollerna na rynku krakowskim 10 IV 1525 r. (M. B o g u c k a, Hold Pruski, Warszawa 1982). Określenie *dux Kynthsbergensis* odnosi się do Królewca (niem. Königsberg, obecnie Kaliningrad), stolicy Prus Zakonnych i Książęcych.

³⁷ Herbem Prus Książęcych był w polu białym orzeł czarny z cyfrą króla polskiego S (*Sigismundus*) pod złotą koroną na piersi (S.K. K u c z y ń s k i, Polskie herby ziemskie. Geneza, treści, funkcje, Warszawa 1993, s. 206-207). Autor zapiski błędnie podaje barwy pola i orła, co zdarzało się też w przypadku herbu Prus Królewskich (tamże, s. 204-205). Wzmianka o księżycu wynikała może z nadinterpretacji idących przez skrzydła półksiężycowych przepasek zakończonych trójliściami (tamże, s. 207, il. 217).

³⁸ Bitwa pod Obertynem 22 VIII 1531 r. Data dzienna błędna (Z. S p i e r a l s k i, Kampania obertyńska 1531 roku, Warszawa 1962; M. P l e w c z y ń s k i, Obertyn 1531, Warszawa 1994; t e n ż e, Wojny i wojskowość, t. I, s. 368-393).

³⁹ Rok panowania Zygmunta I podany błędnie. Król został wybrany 8 XII 1506 i koronowany 24 I 1507, a więc trwał 24 rok jego panowania.

⁴⁰ O komecie z 1531 r. informują m.in. iudicia astrologiczne Adama Tuszyńskiego (Tussinusa) z Tarnowa i Mikołaja z Szadka (M. M a r k o w s k i, Astronomica et astrologica Cracoviensia ante annum 1550, Firenze 1990 [Istituto Nazionale di Studi sul Rinascimento. Studi e Testi 20], s. 4 nr 6, s. 151 nr 53 i 54).

⁴¹ O komecie z 1532 r. informują m.in. iudicia Adama Tuszyńskiego – z datą 20 IX oraz Michała z Wiślicy – ok. 1 X (M. M a r k o w s k i, Astronomica, s. 4-5 nr 7, s. 131-132 nr 14; H. B a r y c z, Historia Uniwersytetu, s. 272).

<p>[30] Item anno Domini 1533 visus cometes magnus in [...]a orientem habens ca(u)dam versus meridiem, apparuit post festum Corporis Christi [12 VI], disparuit in die sancte Marthe [28 VII]⁴². Et eodem die mortuus est rector Universitatis doctor Jacobus feria II^a ipso die sancte Marthe [28 VII]⁴³. ^a <i>Słowo nieodczytane.</i></p>	<p>[30a] Deinde tercius anno 1533 ingentis magnitudinis, qui conspectus est a nocte circa festum Visitacionis Marie [2 VII] et cepit disparere circa festum sancte Marthe [28 VII]. Quo tempore rector Universitatis doctor Jacobus Hirdzyeschow officialis Cracouiensis et canonicus, iuris pontificii doctor, obiit hora noctis II^a ex dominica die in feriam secundam. Nota, quod die crastino sepulture fuit convocacio Universitatis facta et electus est in rectorem senior pater, id est doctor Stanislaus Biel canonicus Cracouiensis⁴⁴.</p>
<p>[31] Anno Christi 1534 in die natalis sanctorum Petri et Pauli [29 VI] pluvia sunt diebus sequentibus tribus et fuit maxima inundacio Cracouie et circumquaque. Ex qua quidem inundacione pons in Stradoma in Vistula et similiter Casimirie per aque violenciam est raptus cum magna hominum multitudine hora die(i) post octavam quasi IX^a⁴⁵.</p>	

⁴² O komecie z 1533 r. informują m.in. iudicia Adama Tuszyńskiego (z datą 26 VI), Michała z Wiślicy (z ogólnym datowaniem na lipiec) oraz zaginiony traktat Mikołaja Kopernika (M. Markowski, *Astronomica*, s. 5 nr 8 i 9, s. 132 nr 17, s. 135 nr 4; L. A. Birkenmajer, *Mikołaj Kopernik*, cz. 1, Kraków 1900, s. 525-532, gdzie też informacje o kometach z 1531 i 1532 r.).

⁴³ Jakub Arciszewski (Ercieszowski) z Arciszewa, h. Rola, immatrykulowany na Uniwersytecie Krakowskim 1489e, bakałarz sztuk wyzwolonych 1491, magister sztuk wyzwolonych 1494, doktor dekretów 1501, kolegiat Kolegium Mniejszego 1499, wykładowca na Wydziale Prawa od 1503, senior Bursy Prawników 1503, rektor Uniwersytetu Krakowskiego ośmiu kadencji 1515h, 1519h, 1520e, 1520h, 1524e, 1524h, 1532h, 1533e, kanclerz i audytor kurii biskupiej 1503-1508 i 1510-1513, oficjał i wikariusz *in spiritualibus* diecezji krakowskiej 1508-1510 i 1526-1533, kanonik katedralny krakowski 1505 i posiadacz licznych innych beneficjów. W zapisie błędna data śmierci (poniedziałek 28 VII). Jakub zmarł w trakcie pełnienia ósmej kadencji rektora 31 VII 1533 (H. Barycz, *Arciszewski Jakób*, w: *PSB I*, 1935, s. 151; *Pietrzyk Poczet*, s. 129; M. Zdanek, *Arciszewski Jakub*, w: *PWPUJ*, s. 16-17; *CACM*, nr 79, przyp. 2, s. 239).

⁴⁴ Stanisław Biel z Nowego Miasta (dawniej Nowe Miasto Bybło, Nowe Miasto Przemyskie), immatrykulowany na Uniwersytecie Krakowskim 1475h, bakałarz sztuk wyzwolonych 1481, magister sztuk wyzwolonych 1485, bakałarz teologii 1500, doktor teologii 1503, kolegiat Kolegium Mniejszego 1487, kolegiat Kolegium Większego 1491, prepozyt Kolegium Większego 1491h, 1496e, 1518e, 1531e, konsyliarz Kolegium Większego 1527e, 1534h, 1539h, dziekan Wydziału Sztuk 1492/1493 i 1502/1503, dziekan Wydziału Teologicznego 1505 i 1523, rektor Uniwersytetu Krakowskiego 1509e, 1509h, 1510e, 1517e, 1517h, 1521h, 1522e, 1531e, 1531h, 1532e, 1533e (dokończona kadencja po zmarłym Jakubie Arciszewskim), wicekanclerz Uniwersytetu Krakowskiego 1528-1537, kanonik kolegiaty św. Floriana 1504, kustosz tamże 1507, kanonik katedralny krakowski od 1520. Zmarł 27 VIII 1541 (H. Barycz, *Biel Stanisław*, w: *PSB II*, 1936, s. 32; *Pietrzyk Poczet*, s. 125; *CACM*, nr 67, przyp. 4, s. 221).

⁴⁵ Ulewy trwające od 29 VI 1534 spowodowały powódź w Krakowie i zerwanie mostów 2 VII (Walawender I, s. 80-82, 44*).

<p>[32] Anno Christi 1537 feria VI^a in octava festi sancte Margarethe [20 VII] urbs regia Chalish in Maiori Polonia universa et tota igne est conflagrata sevissimo. In qua omnes ecclesie et arx regia igne est totaliter tunc temporis conflagrata⁴⁶.</p>	
---	--

[k. 4r]

[33] Anno Christi 1540 post dominicam secundam Pasce [II IV] cesar Thartharorum per legatum suum fecit ius iurando regi Polonie fidelitatis obsequium cum^a omagio solito⁴⁷.

^a *Nadpisane nad błędnie wpisanym ad.*

Kontynuacja historyczna

[k. 4r]

[34] Anno Christi |-peste-| 1482 peste incipiente circa Corporis Christi [6 VI]⁴⁸ extincti sunt viri illustres, doctores et magistri. Primo Richardus doctor in medicinis [die] dominico ante Petri et Pauli [23 VI], tumulatus in ecclesia sancte Mariae⁴⁹. Demum magister Johannes de Osswączym sacre theologie professor circa festum sancti Laurentii [10 VIII] in monasterio Andrzeiowiensi, ibidem sepultus⁵⁰. Item magister Johannes de Lowycz in theologia licenciatus, mortuus in Igolomia, ductus fuit in die Assumpcionis beate Virginis [15 VIII] ferro inclusus, iam fetens, in

⁴⁶ Pożar Kalisza 20 VII 1537 r. (Walawender II, s. 313; Dzieje Kalisza, red. W. Rusiński, Poznań 1977, s. 81).

⁴⁷ Poselstwo Arakczeja (Araqchi) od chana Ordy Krymskiej Sahib Gireja przybyło do Krakowa w styczniu 1540 r. Na przywiezioną propozycję układu polsko-tatarskiego król odpowiedział 10 I 1540. Wiosną 1540 r. na Krym z misją zawarcia układu ruszył książę Semen Bielski (D. K o ł o d z i e j z y k, *The Crimean Khanate and Poland-Lithuania. International Diplomacy on the European Periphery [15th-18th Century]. A Study of the Peace Treaties followed by an Annotated Edition of Relevant Documents*, Leiden-Boston 2011 [The Ottoman Empire and its Heritage 47], s. 81, 712-721; L. K o l a n k o w s k i, *Zygmunt August wielki książę Litwy do roku 1548*, Lwów 1913, s. 182; *Skarbiec dyplomatów*, wyd. I. Daniłowicz, t. II, Wilno 1862, nr 2328-2329).

⁴⁸ Zaraza w 1482 r. (Walawender I, s. 179-181).

⁴⁹ Ryszard Mulich z Kistava (?), doktor medycyny, wpisany do metryki Uniwersytetu Krakowskiego w gronie doktorów i mistrzów z datą 3 VIII 1480 i inkorporowany do Wydziału Lekarskiego (Metryka Uniwersytetu, s. 33 [P184], z odczytem: Rystawia); M. M a r k o w s k i, *Pierwsi doktorzy medycyny Uniwersytetu Krakowskiego w świetle źródeł rękopiśmiennych*, *Przegląd Tomistyczny* 6-7, 1997, s. 325 [16a], 328 [16b], 330 [16c], 334 [98d]).

⁵⁰ Jan Beber z Oświęcimia, immatrykulowany na Uniwersytecie Krakowskim 1440e, bakałarz sztuk wyzwolonych prawdopodobnie 1446, magister sztuk wyzwolonych 1449, bakałarz teologii 1468/1469, doktor teologii 1476, dziekan Wydziału Sztuk 1456h, 1466h, 1467e i 1474h, prokurator dóbr Uniwersytetu Krakowskiego 1459-1463, rektor Uniwersytetu 1479-1480, profesor Wydziału Teologicznego, dziekan tego Wydziału 1482, prepozyt Kolegium Większego 1461e, kanonik kolegiaty św. Floriana na Kleparzu 1470, kustosz tejże kolegiaty 1479. Zmarł 10 VIII 1482 r., pochowany w klasztorze cystersów w Jędrzejowie (CACM, nr 42, przyp. 7, s. 185; Pietrzyk Poczet, s. 100).

ecclesia sancti Floriani, in crastino eiusdem festi [16 VIII] est sepultus⁵¹. Magister Clemens de Gambycze baccalarius sacre theologiae in crastino sancti Egidii [2 IX], non recesserat alicubi, in ecclesia sancti Floriani sepultus, iam pestis remitebatur⁵². Magister Joannes de Thosth decretorum doctor ibidem videlicet in Thosth in die sancti Andree [30 XI] est defunctus, qui cum duce suo per nemora latitando fugiebat et in via huc reddere volens ex aure alteracione cepit egrotare et ibidem in ecclesia sua est sepultus⁵³.

[k. 2r]

[35] Anno 1539 sabbatho ante secundam dominicam post Pasca [19 IV] ^aMelchierova, civis et consulis Cracouiensis uxor, igne in loco, ubi canes solent occisi poni, est conflagrata ob professionem iudaismi, in qua mansit 20 annis, circa cuius mortem seu combustionem magna multitudo hominum publice aderat⁵⁴.

^a *Nazwisko poprzedzone przekreślonym ho, zapewne jako początek słowa honesta.*

[k. 4r]

[36] Anno 1540 rex Iohannes Vayda Vngarie mortuus est <in vigilia Marie Magdalene [21 VII]>⁵⁵, qui duxerat filiam regis Polonie Sigismundi nomine Isabellam <pro uxore>^{a56}, que sibi genuit eodem tempore, quo mortuus est, filium⁵⁷; quam acceperat in con-

⁵¹ Jan z Łowicza syn Szczepana Gawrońskiego, immatrykulowany na Uniwersytecie Krakowskim 1452h, bakałarz sztuk 1456, magister sztuk 1458, bakałarz teologii przed wiosną 1473, bakałarz format 1479, dziekan Wydziału Sztuk 1465h, 1466e, 1473e, 1479h, 1480e, kolegiat Kolegium Większego 1470, kanonik kolegiaty św. Floriana 1475. Zmarł 1482 (W. B u k o w s k i, Z najstarszych dziejów skarbowości Uniwersytetu Krakowskiego. Rachunki dziekanów Wydziału Sztuk z lat 1458-1470, w: *Fontes et historia. Prace dedykowane Antoniemu Gąsiorowskiemu*, Poznań 2007, s. 28, przyp. 32).

⁵² Klemens z Gębic immatrykulowany na Uniwersytecie Krakowskim 1453e, bakałarz sztuk 1455, magister sztuk 1462, bakałarz teologii 1472, prepozyt Kolegium Większego 1470e, 1477e, prowizor Kolegium Większego 1470h, 1472e, dziekan Wydziału Sztuk 1471e, 1478h, kanonik kolegiaty św. Floriana. Zmarł 2 IX 1482 (CACM, nr 42, przyp. 7, s. 185).

⁵³ Jan z Toszka immatrykulowany na Uniwersytecie Krakowskim przed 1449 (brak pewnych danych), bakałarz sztuk wywołonych 1449, magister sztuk wywołonych 1451, rektor szkoły mariackiej w Krakowie przed 1462, dziekan Wydziału Sztuk 1465e, licencjat dekretów 1465, doktor dekretów 1466, kolegiat Kolegium Prawniczego 1474, kanonik krakowski 1479. Zmarł 29 XI 1482 r. (M. Z d a n e k, Jan z Toszka, w: PWPJ, s. 153-154).

⁵⁴ Katarzyna Weiglowa zwana Malcherową, wdowa po rajcy krakowskim, skazana przez sąd kościelny 14 IV 1539 na utratę czci, konfiskatę majątku i śmierć przez spalenie za apostazję na judaizm. Wyrok wykonano na Małym Rynku w Krakowie 19 IV 1539 (J. T a z b i r, Sprawa Weiglowej w świetle źródeł archiwalnych, w: *Historia i współczesność*, Warszawa 1987, s. 49-58; Wypisy Wawel 1539-1541, nr 479-480 i przyp. 1, s. 26).

⁵⁵ Jan Zápolya (2 II 1487 – 22 VII 1540), król Węgier 1526-1540. Data śmierci w zapisce podana błędnie, zamiast 22 VII (I. T o r j a i - S z a b ó, Szapolyai János, w: *Biographisches Lexikon zur Geschichte Südosteuropas*, t. IV, München 1981, s. 249-251; <<https://www.biolex.ios-regensburg.de/BioLexViewlist.php>>).

⁵⁶ Izabela Jagiellonka (18 I 1519 – 15 IX 1559), królowa Węgier 1539-1540 i królowa-regentka w imieniu swego syna, Jana Zygmunta Zápolyi 1540-1551 i 1556-1559 (M. D u c z m a l, Izabela Jagiellonka, królowa Węgier, Warszawa 2000).

⁵⁷ Jan Zygmunt Zápolya (7 VII 1540 – 14 III 1571), wybrany, niekoronowany król Węgier, książę siedmiogrodzki (I. T o r j a i - S z a b ó, János Zsigmond, w: *Biographisches*

sortem 1539⁵⁸. Hoc anno multi doctores in Facultate Theologica ac baccalaurei: doctor Andreas canonicus sancti Florianiani⁵⁹, doctor Gregorius a Stawyszyn custos sancti Florianiani, doctor Martinus a Ilkusz prepositus sancti Nicolai⁶⁰, doctor Stanislaus a Cracovia custos sancti Florianiani, predicator primus Polonorum in ede beate Virginis Marie in circulo, quia ante Almanico sermone concio peragebatur <ibidem>⁶¹, doctor Stanislaus a Wielopolee canonicus sancti Florianiani⁶², item baccalaurei sacre theologie: magister Martinus de Tarnowiecz, qui cognominabatur Culab⁶³, magister

Lexikon zur Geschichte Südosteuropas, t. II, München 1976, s. 276-278; <<https://www.biolexios-regensburg.de/BioLexViewlist.php>>).

⁵⁸ Zaślubiny *per procura* Jana Zapolyi i Izabeli Jagiellonki w katedrze krakowskiej 28 I 1539 r., koronacja Izabeli i ślub właściwy w Székesfehérvár 23 II tr. (I. D u c z m a l, Izabela, s. 185-196).

⁵⁹ Andrzej Burkard z Krakowa, immatrykulowany na Uniwersytecie Krakowskim 1502h, bakałarz sztuk wyzwolonych 1505, magister sztuk wyzwolonych 1510, doktor teologii 1538, kolegiat Kolegium Większego 1521, prepozyt Kolegium Większego 1521h, konsyliarz Kolegium Większego 1521h, kanonik kolegiaty św. Floriana 1528, prokurator Uniwersytetu 1531. Zmarł 19 IV 1538 (CACM, nr 81, przyp. 4, s. 246-247).

⁶⁰ Marcin Biem z Olkusza, immatrykulowany na Uniwersytecie Krakowskim 1486h, bakałarz sztuk wyzwolonych 1488, magister sztuk wyzwolonych 1491, doktor teologii 1517, dziekan Wydziału Sztuk 1500h, dziekan Wydziału Teologicznego 1521h, 1528h, 1538, rektor Uniwersytetu Krakowskiego w dziewięciu kadencjach 1522h, 1523e, 1523h, 1527e, 1530e, 1530h, 1534h, 1535e, 1535h, wicekonservator praw Uniwersytetu 1534-1535, 1538h, wicekanclerz Uniwersytetu 1538-1540, kolegiat Kolegium Większego 1500, prepozyt Kolegium Większego 1500e, 1526h, konsyliarz Kolegium 1504h, 1526h, kantor kolegiaty św. Floriana i pleban w Olkuszu 1507-1520, kanonik tejże kolegiaty 1520, prepozyt kościoła św. Mikołaja za murami Krakowa 1526. Zmarł 9 XI 1540 (A. B i r k e n m a j e r, Biem Marcin, w: PSB II, 1936, s. 68-69; Pietrzyk Poczeta, s. 136; CACM, nr 63, przyp. 5, s. 215).

⁶¹ Stanisław Aurifaber (Lubart) z Krakowa, immatrykulowany na Uniwersytecie Krakowskim 1507e (ale może bakałarz sztuk wyzwolonych 1504, zob. Najdawniejsza księga promocji, nr 1504/88B, z dopiskiem: *collegiatus*), magister sztuk wyzwolonych 1508, doktor teologii 1536, dziekan Wydziału Sztuk 1517/18, kolegiat Kolegium Mniejszego od 1510, kolegiat Kolegium Większego od 1516, prepozyt Kolegium Większego 1517h, konsyliarz Kolegium Większego 1527e, 1536h, 1540h, kanonik kolegiaty św. Floriana 1527, kustosz tejże kolegiaty 1540. Zmarł 10 II 1541 (H. B a r y c z, Aurifaber (Lubart) Stanisław, w: PSB I, 1935, s. 187-188; CACM, nr 84, przyp. 6, s. 252).

⁶² Stanisław z Wielopola, immatrykulowany na Uniwersytecie Krakowskim przed 1501 (brak danych), bakałarz sztuk wyzwolonych 1501, magister sztuk wyzwolonych 1510, bakałarz teologii 1530, doktor teologii 1538, dziekan Wydziału Sztuk 1519e, kolegiat Kolegium Mniejszego 1514, kolegiat Kolegium Większego 1520, konsyliarz Kolegium Większego 1532h, 1539e, kanonik kolegiaty św. Floriana 1527 (CACM, nr 84, przyp. 7, s. 253; Wypisy Wawel 1516-1525, nr 341, przyp. 1, s. 188).

⁶³ Marcin Kułab z Tarnowca immatrykulowany na Uniwersytecie Krakowskim 1477h, bakałarz sztuk 1486, magister sztuk 1490, bakałarz teologii 1513, bakałarz format 1524, dziekan Wydziału Sztuk 1502e, 1510h, kolegiat Kolegium Mniejszego 1497, kolegiat Kolegium Większego 1506, prepozyt Kolegium 1506e, 1525e, prowizor Kolegium 1506h, konsyliarz Kolegium 1507e, 1515e, 1535e, altarysta altarii św. Jana Chrzciciela i Jana Ewangelisty w kościele św. Anny w Krakowie, kanonik kolegiaty św. Floriana z beneficjum kancelarii poznańskiej 1530. Zmarł 7 I lub 7 II 1538 (W. S z e l i ń s k a, Marcin zwany Kułab (Kułab) z Tarnowca, w: PSB XIX, 1974, s. 574; CACM, nr 73, przyp. 8, s. 229).

a Czyscovicze⁶⁴, item Szyrpcz⁶⁵, hii fere uno anno terminum ultimum clausurunt. Item anno 1541 Gregorius a Szamothuly, insignis doctor in iure pontificio, mortuus est in die Divisionis Apostolorum [15 VII] Posnanie, archidiaconus Posnaniensis et prepositus sancti Nicolai extra muros Cracouie⁶⁶. Item eodem (anno) Stanislaus Biel, doctor theologie, canonicus Cracouiensis⁶⁷. Item 1542 magister Martinus de Comprovincia⁶⁸ et magister Stanislaus de Cracouia canonicus sancti Floriani⁶⁹. Item eodem anno doctor Stanislaus a Grodzysko, plebanus sancti Nicolai⁷⁰.

^a *Dopisane na lewym marginesie z zaznaczonym miejscem wstawienia;* ^b *dopisane na prawym marginesie.*

[k. 3r]

[37] Item anno 1543 pestis crudelissima Cracouie ultra 20 millia homines extinxit⁷¹.

⁶⁴ Marcin z Ciężkowic, immatrykulowany na Uniwersytecie Krakowskim 1509e, bakałarz sztuk 1511, magister sztuk 1517, bakałarz teologii 1537, kolegiat Kolegium Mniejszego 1525, kolegiat Kolegium Większego 1528, prepozyt Kolegium Większego 1528e, 1537e, prowizor Kolegium Większego 1529e (?), dziekan Wydziału Sztuk 1530h, 1537h, konsyliarz rektora 1527, rektor szkoły Św. Ducha 1525, kolejno pleban w Jakubkowicach, Zbyszycach i Dobrzeczkowie, kanonik kolegiaty św. Anny 1535, kanonik kolegiaty św. Florianiana 1537. Zmarł przed 4 II 1540 (CACM, nr 81, przyp. 1, s. 245-246; Wypisy Wawel 1526-1529, nr 35 I [przyp. 2], 92, 264, 285, 311; Wypisy Wawel 1530-1533, nr 397, 403, 405, 407, 588, 590).

⁶⁵ Jakub z Sierpca, immatrykulowany na Uniwersytecie Krakowskim przed 1511 (brak danych), bakałarz sztuk wyzwolonych 1511, magister sztuk wyzwolonych 1515, bakałarz teologii 1537, dziekan Wydziału Sztuk 1528h, 1536h, kolegiat Kolegium Mniejszego 1521, kolegiat Kolegium Większego 1527, kanonik kolegiaty św. Anny w Krakowie 1535, kanonik kolegiaty św. Florianiana 1537, pleban w Wąsoszach. Zmarł 4/5 VI 1539 (CACM, nr 84, przyp. 10, s. 253).

⁶⁶ Grzegorz z Szamotuł, zob. wyżej, przyp. 5.

⁶⁷ Stanisław Biel, zob. wyżej, przyp. 44.

⁶⁸ Marcin z Koprzywnicy zwany Kołaczek, immatrykulowany na Uniwersytecie Krakowskim prawdopodobnie 1500e, bakałarz sztuk wyzwolonych 1502, magister sztuk wyzwolonych 1507, kolegiat Kolegium Mniejszego 1511, dziekan Wydziału Sztuk 1517e, 1525h, kolegiat Kolegium Większego 1520, prepozyt Kolegium Większego 1539e, prowizor Kolegium 1539h, altarysta altarii św. Aleksego w katedrze krakowskiej, pleban w Zielonkach od 1531. Zmarł 23 IV 1542 (M. Z w i e r c a n, Marcin Kołaczek z Pokrzywnicy, w: PSB XIX, 1974, s. 565-566; CACM, nr 84, przyp. 8, s. 253; Wypisy Wawel 1526-1529, nr 310, s. 156 przyp. 1).

⁶⁹ Stanisław Cieśla z Krakowa, immatrykulowany na Uniwersytecie Krakowskim 1519e, bakałarz sztuk wyzwolonych 1523, magister sztuk wyzwolonych 1525, dziekan Wydziału Sztuk 1533e, kolegiat Kolegium Mniejszego 1528, senior Bursy Ubogich 1534, kolegiat Kolegium Większego 1537, konsyliarz Kolegium Większego 1538e, kanonik kolegiaty św. Anny 1539, kanonik kolegiaty św. Florianiana 1541. Zmarł 29 I 1542 (CACM, s. 128; Wypisy Wawel 1526-1529, nr 230, przyp. 2, s. 117).

⁷⁰ Stanisław z Grodziska, syn Mikołaja, immatrykulowany na Uniwersytecie Krakowskim 1510e, bakałarz sztuk wyzwolonych 1512, magister sztuk wyzwolonych 1516, doktor teologii najpóźniej w 1541, dziekan Wydziału Sztuk 1529h, kolegiat Kolegium Mniejszego 1520, kolegiat Kolegium Większego 1527, prepozyt Kolegium Większego 1529h i 1534h, konsyliarz Kolegium Większego 1535h, kanonik kolegiaty św. Florianiana do 1541, prepozyt od św. Mikołaja za murami Krakowa 1541. Zmarł przed IX 1542 (CACM, nr 83, przyp. 1, s. 249).

⁷¹ Zaraza w Krakowie 1543-1544 r. (Walawender I, s. 234-236; Wypisy Wawel 1542-1545, nr 1387, 1394, 1443, 1796; U. S o w i n a, Kraków wobec zarazy z 1543 roku w świetle rachunków miejskich, w: Epidemie w dziejach Europy. Konsekwencje społeczne, gospodarcze i kulturowe, Kraków 2016, s. 169-184).

[38] Item anno 1544 dominica Letare [23 III] post tactum 24 hore circa valvam Slawskowska a platea usque occidentem sancti Johannis, usque post divum Marcum una cum cenobio, sola ecclesia divi Marci relicta, ignis conflagravit⁷².

[k. 2r]

[39] Item anno 1551 Barbara regina Polonie de genere Lithvaniorum, ob quam multe disensiones erant in Regno, ipso die Ascensionis Domini [7 V] mortua est⁷³.

[40] Anno 1552 feria 3^a ipso die Apollonie [9 II] Isabella regina Vngarie⁷⁴ unacum filio suo Iohanne⁷⁵ Cracouiam ingressa aquitans^a ad ducatum Leopoliense, cedens de regno^b Vngarie⁷⁶.

^a Tak w rękopisie zamiast: equitans; ^b następuje przekreślona litera P, zapewne jako początek pomyłkowo wpisywanego słowa Polonie.

BIBLIOGRAFIA

- Baczkowski K., Między czeskim utrakwizmem a rzymską ortodoksją, czyli walka Jagiellonów z Maciejem Korwinem o koronę czeską w latach 1471-1479, Oświęcim 2014.
- Barycz H., Arciszewski Jakób, w: Polski słownik biograficzny, t. I, Kraków 1935.
- Barycz H., Aurifaber (Lubart) Stanisław, w: Polski słownik biograficzny, t. Kraków 1935.
- Barycz H., Biel Stanisław, w: Polski słownik biograficzny, t. II, Kraków 1936.
- Barycz H., Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego w epoce humanizmu, Kraków 1935.
- Barycz H., Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia, w: Odrodzenie w Polsce, t. II: Historia nauki, cz. 1, Warszawa 1956.
- Białłowicz-Krygierowa Z., Posągi memoratywne Przemysła II i Ryksy w dawnej Kaplicy Królewskiej katedry w Poznaniu, w: Przemysł II. Odnowienie Królestwa Polskiego, Poznań 1997.
- Bieniak J., Zarębowie i Nałęczce a królobójstwo w Rogoźnie, Warszawa 2018.
- Birkenmajer A., Biem Marcin, w: Polski słownik biograficzny, t. II, Kraków 1936.
- Birkenmajer L.A., Mikołaj Kopernik, cz. 1: Studia nad pracami Kopernika oraz materiały biograficzne, Kraków 1900.
- Biskup M., Górski K., Kazimierz Jagiellończyk. Zbiór studiów o Polsce drugiej połowy XV wieku, Warszawa 1987.

⁷² Pożar w kwartale ul. Sławkowskiej w Krakowie z klasztorem kanoników regularnych NMP *de Metro* od pokuty Błogosławionych Męczenników przy kościele św. Marka 23 III 1544 r. (Walawender II, s. 320; Wypisy Wawel 1542-1545, nr 1491; A. Bruździński, Kanonicy regularni od pokuty na ziemiach polskich, Kraków 2003, s. 73).

⁷³ Barbara Radziwiłłówna (6 XII 1520 lub 1523 – 8 V 1551), od 1547 żona Zygmunta II Augusta, 7 XII 1550 koronowana na królową Polski. Podana data śmierci jest pomyłona o jeden dzień, ponieważ Wniebowstąpienie Pańskie wypadło 7 V (W. Pocięcha, Barbara Radziwiłłówna, w: PSB I, 1935, s. 294-298).

⁷⁴ Izabela Jagiellonka, zob. wyżej, przyp. 56.

⁷⁵ Jan Zygmunt Zápolya, zob. wyżej, przyp. 57.

⁷⁶ W zapisie błędnie *ad ducatum Leopoliense*, zamiast *ad ducatum Opoliense*. Na mocy układu z Ferdynandem Habsburgiem 19 VII 1551 Izabela Jagiellonka zrzekła się korony węgierskiej w imieniu swoim w zamian za księstwo ziębieckie i Ząbkowice oraz w imieniu syna Jana Zápolyi w zamian za księstwo opolskie. Powróciła do Polski w 1552, do Krakowa przybyła 9 II, następnie udała się przez Krzepice do Opola, gdzie stanęła 12 III (J. Pałkowski, Węgierska polityka Polski w połowie XVI wieku [1540-1571], Kraków 1932, s. 74-83; M. Duczmal, Izabela, s. 317-336).

- Biskup M., Trzynastoletnia wojna z Zakonem Krzyżackim, wyd. 2, Oświęcim 2019.
- Bogucka M., Bona Sforza, Warszawa 1989.
- Bogucka M., Hołd Pruski, Warszawa 1982.
- Bogucka M., Kazimierz Jagiellończyk i jego czasy, Kraków 2009.
- Bruździński A., Kanonicy regularni od pokuty na ziemiach polskich, Kraków 2003.
- Buchwald-Pelcowa P., Cenzura w dawnej Polsce. Między prasą drukarską a stosem, Warszawa 1997.
- Bukowski W., Z najstarszych dziejów skarbowości Uniwersytetu Krakowskiego. Rachunki dziekanów Wydziału Sztuk z lat 1458-1470, w: *Fontes et historia. Prace dedykowane Antoniemu Gąsiorowskiemu*, Poznań 2007.
- Burbianka M., Andrzej Winkler. Drukarz wrocławski XVI w., *Roczniki Biblioteczne* 4, 1960.
- Callier E., Powiat kaliski w XVI stuleciu. Szkic geograficzno-historyczny, Poznań 1887.
- Catalogus manuscriptorum medii aevi Latinorum, qui in Bibliotheca Jagellonica Cracoviae asservantur, t. V, Cracoviae 1993; t. VIII, Cracoviae 2004.
- Czamańska I., Mołdawia i Wołoszczyzna wobec Polski, Węgier i Turcji w XIV i XV wieku, Poznań 1996.
- Czerkowski J., Arystotelizm na Wydziale Sztuk Uniwersytetu Krakowskiego w XVI i XVII w., w: *Nauczanie filozofii w Polsce w XV-XVIII wieku*, Wrocław 1978.
- Das dargestellte Ich. Studien zu Selbstzeugnissen des späteren Mittelalters und der Frühen Neuzeit, red. S. Schmolinsky, K. Arnold, U.M. Zahnd, Bochum 1999.
- Dąbrowski J., Władysław I Jagiellończyk na Węgrzech (1440-1444), Warszawa 1922.
- Drelicharz W., Idea zjednoczenia królestwa w średniowiecznym dziejopisarstwie polskim, Kraków 2012.
- Drózd P., Orsza 1514, Warszawa 2000.
- Duczmal M., Izabela Jagiellonka królowa Węgier, Warszawa 2000.
- Dzieje Kalisza, red. W. Rusiński, Poznań 1977.
- Ego-Dokumente. Annäherung an den Menschen in der Geschichte, red. W. Schulze, Berlin 1996.
- Estreicher K., Bibliografia polska, t. XVI, Kraków 1898; t. XXVII, Kraków 1929; t. XXIX, Kraków 1933; t. XXXII, Kraków 1933.
- Estreicher K., Collegium Maius. Dzieje gmachu, Kraków 1968 (*Zeszyty Naukowe UJ* 170, *Prace z historii sztuki*, z. 6).
- Estreicher S., Sądownictwo rektora krakowskiego w wiekach średnich, *Rocznik Krakowski* 4, 1900.
- Friedberg H., Grzegorz ze Stawiszyna, w: *Słownik pracowników książki polskiej*, Warszawa-Łódź 1972.
- Garbacik J., Elżbieta Rakuszanka, w: *Polski słownik biograficzny*, t. VI, Kraków 1948.
- Garbacik J., Jan I Olbracht, w: *Polski słownik biograficzny*, t. X, Wrocław 1962-1964.
- Gasidło W., Wokół konfesji świętego Jana z Kęt w kolegiacie św. Anny w Krakowie, Kraków 2003.
- Goźdźko A., Paweł z Krosna. Humanistyczne peregrynacje krakowskiego profesora, Kraków 2000.
- Grzegorz z Szamotuł, w: *Polski słownik biograficzny*, t. IX, Wrocław 1960-1961.
- Hajdukiewicz L., Jakub z Kleparza, w: *Polski słownik biograficzny*, t. X, Wrocław 1964.
- Hajdukiewicz L., Usowicz A., Grzegorz ze Stawiszyna, w: *Polski słownik biograficzny*, t. IX, Wrocław 1960-1961.
- Herbst S., Bitwa pod Sokalem 2 VIII 1519, w: tegoż, *Potrzeba historii czyli o polskim sposobie życia*, t. II, Warszawa 1978.
- Herbst S., Najazd tatarski 1512, w: tegoż, *Potrzeba historii czyli o polskim sposobie życia*, t. II, Warszawa 1978.
- Historia nauki polskiej, t. VI: Dokumentacja bio-bibliograficzna. Indeks biograficzny tomu I i II, opr. L. Hajdukiewicz, Wrocław 1974.
- Jan L., Václav II. Král na stříbrném trůnu, Praha 2015.

- Janecke G., *Autobiographie als soziale Praxis. Beziehungskonzepte in Selbstzeugnissen des 15. und 16. Jahrhunderts im deutschsprachigen Raum*, Köln-Weimar-Wien 2002.
- Janecek S., Jeszcze raz o „początkach nowożytnego arystotelizmu chrześcijańskiego”, *Roczniki Filozoficzne* 56, 2008, nr 1.
- Juda M., *Przywileje drukarskie w Polsce*, Lublin 1992.
- Kaczmarczyk C., *Catalogus diplomatum pergameneorum Universitatis Jagellonicae Cracoviensis*, Cracoviae 1953.
- Katalog poloników XVI wieku Biblioteki Jagiellońskiej, t. I-II, red. M. Malicki, E. Zwiniogrodzka, Warszawa-Kraków 1992-1994.
- Kolankowski L., *Zygmunt August wielki książę Litwy do roku 1548*, Lwów 1913.
- Kolendo J., Pierwsza wydana w Polsce książka o historii Rzymu. Traktat De Romanorum magistratibus Pomponiusa Laetusa i komentarz do niego pióra Stanisława Aichlera, *Meander* 61, 2006, z. 3-4.
- Kołodziejczyk D., *The Crimean Khanate and Poland-Lithuania. International Diplomacy on the European Periphery (15th-18th Century). A Study of the Peace Treaties followed by an Annotated Edition of Relevant Documents*, Leiden-Boston 2011 (*The Ottoman Empire and its Heritage*, 47).
- Kowalczyk M., *Grunwald w tradycji kaznodziejsko-kronikarskiej z końca XV wieku*, *Analecta Cracoviensia* 19, 1987.
- Krukowski J., *Nauczyciele szkół parafialnych Krakowa w XVI wieku*, Kraków 2007.
- Kuczyński S. K., *Polskie herby ziemskie. Geneza, treści, funkcje*, Warszawa 1993.
- Labuda G., *Święty Stanisław biskup krakowski, patron Polski. Śladami zabójstwa-męczeństwa-kanonizacji*, Poznań 2000.
- Lewandowski I., *Historiografia rzymska*, Poznań 2007.
- Machaj D., *Sądownictwo rektorów krakowskich XVI wieku*, *Czasopismo Prawno-Historyczne* 66, 2012, z. 1.
- Maciszewska M., *Klasztor bernardyński w społeczeństwie polskim 1453-1530*, Warszawa 2001.
- Maráz K., *Václav III, w: Čeští králové*, Praha 2008.
- Markowski M., *Astronomica et astrologica Cracoviensia ante annum 1550*, Firenze 1990 (*Instituto Nazionale di Studi sul Rinascimento. Studi e Testi*, 20).
- Markowski M., *Pierwsi bakałarze i doktorzy teologii Uniwersytetu Krakowskiego, Przegląd Tomistyczny 6-7*, 1997.
- Markowski M., *Pierwsi doktorzy medycyny Uniwersytetu Krakowskiego w świetle źródeł rękopiśmiennych, Przegląd Tomistyczny 6-7*, 1997.
- Matyjak E., *Dzieje Stawiszyna od czasów najdawniejszych do schyłku lat siedemdziesiątych XVI wieku*, Stawiszyn 1991.
- Mikuła M., *Grzegorz z Szamotuł, w: Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego, t. I*, Kraków 2015.
- Murawiec W., *Jan z Kapistrano. Kaznodzieja podróżujący i reformator*, *Studia Franciszkańskie* 3, 1988.
- Noga Z., *Krakowska rada miejska w XVI wieku. Studium o elicie władzy*, Kraków 2003.
- Noga Z., *Z dziejów jednego procesu. Kamienica Pod Modrym Lwem w Krakowie i jej właściciele w XVI wieku, w: Dom w mieście średniowiecznym i nowożytnym*, Wrocław 2004.
- Ożóg K., *Przemysł II, w: Piastowie. Leksykon biograficzny*, Kraków 1999.
- Pajewski J., *Węgierska polityka Polski w połowie XVI wieku (1540-1571)*, Kraków 1932.
- Pałac R., *Z problematyki badań nad filozofią przyrody w XV wieku*, *Studia Mediewistyczne* 11, 1970.
- Pańków S., *Konopnicki Jan, w: Polski słownik biograficzny, t. XIII*, Wrocław 1967.
- Papée F., *Jan Olbracht*, Kraków 1999.
- Pietrzyk Z., *Poczet rektorów Uniwersytetu Jagiellońskiego 1400-2000*, Kraków 2000.
- Plewczyński M., *Obertyn 1531*, Warszawa 1994.
- Plewczyński M., *Wojny i wojskowość polska XVI wieku, t. I*, Zabrze 2011.

- Pleweczyński M., *Wojny Jagiellonów z wschodnimi i południowymi sąsiadami Królestwa Polskiego w XV wieku*, Siedlce 2005.
- Pociecha W., Barbara Radziwiłłówna, w: *Polski słownik biograficzny*, t. I, Kraków 1935.
- Pociecha W., Barbara Zapolya, w: *Polski słownik biograficzny*, t. I, Kraków 1935.
- Potkowski E., *Warna 1444*, Warszawa 1990.
- Przybyszewski B., Barbara Zapolya królowa Polski 1512-1515, Łańcut 2000.
- Rybicki P., *Odrodzenie*, w: *Historia nauki polskiej*, t. I, Wrocław 1970.
- Selbstzeugnisse im polnischen und deutschen Schrifttum im Spätmittelalter und in der Frühen Neuzeit (15.-18. Jahrhundert), red. R. Skowrońska, H. Flachenecker, R. Czaja, S. Roszak, J. Tandecki, Toruń 2014.
- Sołtykiewicz J., *O stanie Akademii Krakowskiej od założenia jej w roku 1347 aż do terażniejszego czasu krótki wykład historyczny*, Kraków 1810.
- Sowina U., *Kraków wobec zarazy z 1543 roku w świetle rachunków miejskich*, w: *Epidemie w dziejach Europy. Konsekwencje społeczne, gospodarcze i kulturowe*, Kraków 2016.
- Spierski Z., Kamieniecki Mikołaj, w: *Polski słownik biograficzny*, t. XI, Wrocław 1964-1965.
- Spierski Z., *Kampania obertyńska 1531 roku*, Warszawa 1962.
- Sroka S. A., *Władysław I Łokietek*, w: *Piastowie. Leksykon biograficzny*, Kraków 1999.
- Starzyński M., *Il re, il vescovo ed il predicatore. Giovanni da Capestrano a Cracovia 1453-1454*, *Archivum Franciscanum Historicum* 104, 2011.
- Szelińska W., *Marcin zwany Kułap (Kułap) z Tarnowca*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. XIX, Wrocław 1974.
- M. Ściebora, *Drukarstwo krakowskie za panowania Zygmunta Augusta i Stefana Batorego*, w: *Cracovia litterarum. Kultura umysłowa i literacka Krakowa i Małopolski w dobie Renesansu*, Wrocław 1991.
- Tazbir J., *Sprawa Weiglowej w świetle źródeł archiwalnych*, w: *Historia i współczesność*, Warszawa 1987.
- Tęgowski J., *Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów*, Poznań-Wrocław 1999.
- Torjai-Szabó I., János Zsigmond, w: *Biographisches Lexikon zur Geschichte Südosteuropas*, t. II, München 1976, <<https://www.biolex.ios-regensburg.de/BioLexViewlist.php>>.
- Torjai-Szabó I., Szapolyai János, w: *Biographisches Lexikon zur Geschichte Südosteuropas*, t. IV, München 1981, <<https://www.biolex.ios-regensburg.de/BioLexViewlist.php>>.
- Walawender A., *Kronika klęsk elementarnych w Polsce i w krajach sąsiednich w latach 1450-1586*, t. I-II, Kraków 1932-1935.
- Wielkopolski słownik biograficzny, Warszawa-Poznań 1981.
- Wijaczka J., *Albrecht von Brandenburg Ansbach (1490-1568). Ostatni mistrz zakonu krzyżackiego i pierwszy książę „w Prusiech”*, Olsztyn 2010.
- Wisłocki W., *Incunabula typographica Bibliothecae Universitatis Jagellonicae Cracoviensis inde ab inventa arte imprimendi usque ad a. 1500*, Cracoviae 1900.
- Wiszniewski M., *Historia literatury polskiej*, t. IV, Kraków 1842.
- Włodarek A., *Architektura średniowiecznych kolegiów i burs Uniwersytetu Krakowskiego*, Kraków 2000.
- Wojciechowski Z., *Zygmunt Stary (1506-1548)*, wyd. 2, Warszawa 1979.
- Zathey J., Lewicka-Kamińska A., Hajdukiewicz L., *Historia Biblioteki Jagiellońskiej*, t. I, Kraków 1966.
- Zdanek M., Arciszewski Jakub, w: *Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego*, t. I, Kraków 2015.
- Zdanek M., Jan z Toszka, w: *Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego*, t. I, Kraków 2015.
- Zdanek M., *Uniwersytet Krakowski wobec własnej przeszłości w XV-XVI wieku*, Kraków 2017 (*Historia et monumenta Universitatis Jagellonicae* 6).
- Zwiercan M., *Marcin Kołaczek z Pokrzywnicy*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. XIX, Wrocław 1974.

Zwiercan M., Zainteresowania historyczne społeczności Uniwersytetu Krakowskiego w XV wieku, w: Literatura i kultura późnego średniowiecza w Polsce, Warszawa 1993.

Biographical and historical notes by Grzegorz of Stawiszyn (1481-1540) and their continuation

Summary

Grzegorz of Stawiszyn (1481-1540) was one of the most notable professors of the University of Cracow during the humanist era. He was thrice the rector in the years 1538-1540. During his rule he took care of discipline, reduced scholastic classes, introduced new humanist handbooks for teaching the arts. In 1539 he obtained a royal privilege expanding the rector's jurisdiction to printers and book sellers. He also organised the elevation of the relics of Jan Kanty, thus contributing to the development of his cult as the patron of the university. Philosophical and literary interests of Grzegorz were marked with creative eclecticism. He propagated the new Aristotelianism in the version pursued by the French humanist Jacques Lefèvre d'Étaples. He published his numerous works at the printing shops of Cracow. In theology he attempted to reconcile the scholastic lecture with the new directions in exegesis, especially using new translations from original languages. He left a huge library containing works on theology, spirituality, ascetics, preaching, Aristotelian philosophy and history. After his death those books were donated to the Collegium Maius and many of them have remained in the collections of the Jagiellonian Library. The most interesting part of the legacy of Grzegorz of Stawiszyn are his autobiographical and historical notes. He wrote them down in the chronicle of the world *Supplementum supplementi Chronicarum* by the Augustinian monk Giacomo Filippo Foresti of Bergamo (Venice 1513). Those notes were subsequently completed by two anonymous continuators. At present they have been removed from the book and form a separate library unit (Biblioteka Jagiellońska, ms. 7051 III). The notes cover selected events from the history of Poland, Cracow and the University in the years 1295-1540, while the continuation covers the events of the years 1482-1552. They deal with political events, wars, rector elections, deaths of noteworthy professors, mysterious deaths by hanging, plagues, floods, fires, comets. These notes have raised interest of researchers since long ago, but this paper brings their first complete edition together with a commentary. The autobiographical notes are a very interesting example of the so-called personal testimony ("ego-document"), while the historical ones are an excellent source for the cultural history of the Cracow university circles.

Translated by Rafał T. Prinke